

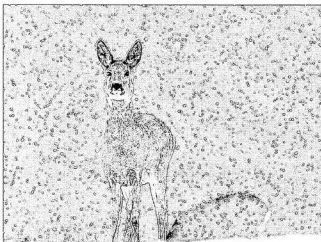

BAJAI HONPOLGÁR

2015. február

XXVI. évfolyam 2. (291) szám

Ára: 250 Ft

Őzok (Diós Kristóf felvétele)

E számunk tartalmából

- Bemutajuk Poltathy Klára festőművészt (Rajkákötés/idea)
- Emlékezzünk a Bajai II. Béni Okmánytanácsra (György Gyula megemlékezése Rész Sándorról)
- Bajai évfordulóik 2015-ben (Jász Attila összeállítása)
- Német levesség Baján, 1944 (Kovács István emlékirata) (Jelentés rész)
- Emlékezzünk azokra, akik elmentek a Fehérvérről (Kovács I. Sándor emlékirata)
- Minőség gyűlölet azokat a tanáryeget, akik szívesen éltek velük (Nagy Erzs. Irén) (Jász Attila Szabó Tibornéval)
- NY népművelőknek képeiből
- A lehetőségek költője (Falkócs László) (Antalváros Péter emlékirat)
- (Magyarok) (Kovács I. Sándor) (Évforduló)
- (Antalváros Péter) (Kovács I. Sándor) (Évforduló)
- Kései életrajz 2. - Kései képek (Kovács István emlékirata)
- Védendő vértelenség: a dolmányos varjú (Nagyok László írása)

Egy parasztfiú az emigrációban

I. rész

Kemény, hideg tél volt. Havazott, és ahogy közeledtek a jügoszláv határhoz, érezték, hogy a fagy egyre jobban dermedti testükön kívül a bizonytalanná dermedt lelküket is. Az a fagy, amely ideig kényszerítette őket. A szovjet tankok jeges, csikorgó láncfalpai, amelyek maguk alá tették a magyar nép nagy „Talpra, magyar” elhatározását, szabadságvágyát.

1957. január 9.

Hárman voltak. Ártatlan lelkielleni parasztfiúk. Hárman abból a 26 székelőből, akik Csátaljáról vágta neki a nagy, bizonytalan világnak. A határ közelébe az egyik barátjuk hozta el őket színnal. No, lsten legyen veletek – fordította vissza a kót, pérát fívó lovat Pali barátjuk, miután még egyszer – talán utoljára – megölelték egymást.

Kicsit álltak még, nézve a tovatófnó szánt még akkor is, amikor csak látni velték, amikor a kőd s a sötétség már magába fogadta azt. Csak úgy tudat alatt érezték, hogy ez az utolsó kép, amely még Magyarországon. Ezt a képet még rögzíteni akarták, s magukkal vinni.

Az egyik fiú egy kétarasos faldikón kívül egy hosszúka fadóbozt is hozott magával, amelyben nagyot pattant valami. Egy hegedűhár. Talán annyira össze volt nőve a fiú lelkével, hogy az is elszakadt, megszakadt. Ez a hegedűjét magával cipelő, huszonegyedik évében járó fiú én voltam. A hegedű nyakánál volt egy kis rés, ahol jó néhány fénykép búj meg, szeretteim képei, akik így kísérték el, vigasztalni akarva a nagy, ismeretlen idegenben.

Amikor először mondtam, hogy én is elmegeyek, talán fel sem fogták, hogy komolyan gondoltam. Akkor lett nagy csend, amikor elégettem az addig írt naplómát, s kiválasztottam azokat a fényképeket, amelyeket magammal szándékoztam vinni. Pollika hügom sírva fakadt. Valahol mélyen érezhették: meglehet, hogy többet soha nem látjuk egymást élve. Akkor még nem úgy nézett ki, hogy belátható időn belül vége lesz a szovjet uralomnak Magyarországon. Tudtam, éreztem, hogy minden csekélység, ami magyar, nagy jelentőséggel bír a hátralévő életemben. Ezért is sokáig nem nyitottam ki a hovávédésnél finémlemezbe magam gyártotta hegedűtököket. Őriztettem benne a magammal hozott hazai levegőt, amíg

csak lehetett. Úgy éreztem, ez még összekötöztetett falummal, Csátaljával, szeretett Bajánkkal.

A szerb határőrök nem bántottak. Az őrszobán még meleg teával is megcínáltak, miután megmozdították. Először egy majorszerző épületömbben helyezték el. Úgy emlékszem, Stán Moravicának hívták a helyeséget. Itt több ismerőssel találkoztam Csátaljáról is. Gyenge volt az élelmezés, pedig a Vöröskeresztről kapott ruha- és élelmiszeradományok hatalmas rakományokat tölthettek meg. Itt egy idegbeteg partizánra bízta minket. Nem volt rossz ember. Szépen beszélt magyarul. Néhányszor még moziba is elvittek csoportban.

Egy idő után szétválasztották az egyedülállókat és a családokat. Minket, magányos férfiakat elvittek a Balkán-hegységekbe egy olyan táborba, ahol a háború után német SS-zenedőket tartottak fogva. Mindannyiunktól újjelenyomatot vettek, mintha bűnözők lennénk volna. Az őrcenyekben fegyveres rendőrök posztoltak. Szövegcsórt vezt körül. A tábor területét csak engedélyvel lehetett elhagyni. Már az odaútaszkor halálfelelem lett úrrá rajtam, amint a nagy hegyek szertepines útjain száguldottak velünk a teherkocsik sofőrjei. Sehol egy korlát, s az utak egyik szélén mindenhol szakadékok. Ebből ezen kívül még annyira emlékszem, hogy a mögöttnök száguldó kocsián csák az énekeltek, hogy „János bácsi a falakban elesett egy fűszálban”.

Számimvaló, szegény népek látkát ezt a vidéket, de minden férfi oldalán ott lógott egy jókora pisztoly. Itt megkezdődött egy számunkra elég hosszú élet, teli semmittevésével. Bezárva az a sok energiatel fiatal! Lassan kitavaszkodott. A Nap nem tett különbséget. Ránk is olyan jóakarattal sütött, mint mindenkiére. A telen magunkkal hozott nagykabát s más ruhadarabok kezdtek fölöslegessé válni. Ezeket az ott őllalkodó népeknek adtuk el néhány dinárral, sokszor megszárva őket. A gyenge, egyedülálló élelmezés következtében többen skorbutban szenvedtek. A főétel majdnem mindennap tejporból készített lörty volt. Az én nagykabátom is gazdát cserélt. Az érte kapott dinárokon zöldrengem vásároltam az ott őllalkodó, szemfülesebb fiataloktól. A rengeteg összerésprélt fiatal között már többen kinn élő rokonainkól csoportokat kaptak, amelyek narancsot és más gyümölcsöt is tartalmaztak. Ezeknek a békjé nem szegveittem elkérni s rácsólni, a skorbutot elkerülni. Sikertült is.

Három-négyemeletes vasúgnyakat tettek a nagy terméke olyan sűrűn, hogy csak oldalazva lehetett közüük közlekedni. Ha

nem esett az eső, az udvaron tölthetük az időt hét- és hónapszámra, semmittevésével. A futballbolondok labda nélkül futbaloztak, ami sok vitát váltott ki közüük, s ugyanakkor sok komikumot és a nézők örömeire. „Elhúztam melletted, és a kapura löttém. A ferét lötted kapura! Megtámadtál, és elvettem a labdát! Nem! Gyere, játszunk le még egyszer! Na, ugye, hogy átökököltem a labdát közütek? A frászt! Én már rég elhúztam a labdával melletted.” Ilyen és hasonló szövegek hangzottak el a sok energiatel bíró fiatalok szájából, a nézők kacarászásának közepette. Aztán valaki kezdeményezte, hogy tegyék össze a még nálunk lévőz dinárokat, s vegyünk egy futball-labdát. Megtörtént. Ezzel aztán sikerült tökretennem az egyetlen pár csizmámat is, amelyben eljöttem otthonról. Kapust játszottam, mint odahaza is különböző alkalmakkor. De most olyan jól, hogy egyetlen labdát sem engedtem a kapuba. Olvanyira, hogy az egyik beképzelt futballista fogadott velem, hogy öt tízezeresből legalább egy gölt rúg. Tíz darab cigarettá volt a tét. Én nyertem. A tíz cigarettáért vettem egy műbőr aktáskáát.

Sose hittem volna, hogy a hegedűm jelentéssel akkora jelentéssel bír valaha. Volték köztünk zenészek, akik majdnem tárdan állva könyörögtek, hogy adnám oda a hegedűmet bár kis időre. Az egyik közüük, egy alacsony, kövérkés férfi igaz, vérébeli zenész volt. Neki szivesebben adtam kölcsön. Feltétel volt részemről, hogy eljászsa nekem a Tozelli-szerenád. Egy nagy üres építmeny állt a tábor terén. Középen kettesével soroztak a vízcsapok, a mosakodást akarva lehetővé tenni számunkra, de csak hideg vízzel. Kitinnő skuztikája volt. Itt kellett nekik eljászsania a szívemet olvasztató szerenád, igazolva, hogy nincs az a rossz élethelyzet, amelyben nem jut valshogy egy kis öröm.

Egyszer a suszter, a szabó s más kézművesrésztleg – akik megbecsült csoportot alkottak a táboron belül – kérték el egy éjlekre a hegedűmet. A szakácsnők társaságában terveztek egy gúbe estét. Az egyik cigány fű játszott volna nekik. Jőmondtam –, de ennek fejében megfelelték a tönkrement csizmámat. Megcsinálták becsülettel. Úgy látszik, megérté nekik. Más alkalommal a városkából jöttek „kul-túrosok”, hogy adjam kölcsön nekik, mert jött a városba valami cirikus csoport. A hóbócna volt egy száma hegedűvel, de nincsen hegedűje. Ebből következtetek, hogy talán az egész városban sem akad

ilyen hangszer. Ráálltam, de csak úgy, ha állandóan szemem előtt lehet a hegedűm. Így aztán egy estét velük tölthettem a táboron kívül.

Hadd írjak le néhány furcsaságot, érdekességet az itt töltött időben történetekről! Egész idő alatt az figyeltem meg, hogy egy-egy találkozás alkalmával az odaváló nők már messziről félrefordították a fejüket. A vilááért se néztek volna egyikükre sem. Ezek a városkán kívül, a hegyekben lakó nők voltak. Valószínűleg muzsalmnók. Nem úgy a városiak! Azok nagyon is megnézték a formás, még mindig elegánsan öltözködő, fess magyart fúkat. A Drina folyó parti bokrokban még csókolóznai is láttam magyar fűt szerb lányal. Figyelmeztették is a nőket hangszórón keresztül, hogy vigyázzanak, mert minket bármelyik nap elvihetnek onnan. Egyszer valamilyen csoda folytán a közeli hegyekben közsálam. Közélebe értem egy ott dolgozó nőnek. Még alig gondoltam arra, hogy ez most vejon fiatal lány vagy öregasszony, már kiabáltak nekem. Ó pedig, abbaahagva a dolgát, már szaladt is a hang irányába.

A férfiak ugyancsak szakadtak voltak. Rosszul öltöztek, valami vöröses-szürke posztórúhában a nagy melegekben is, lábukon bocskorszerűséggel. A városiak is. Nem úgy a nők, azok eléggé elegánsan öltöztek.

Sipos Loránd grafikái

Minden szerdán piacot tartottak, amelyre a hegyekből is sokan leszállingóztak. Ilyenkor nem egyszer láttam, hogy a férfi ül a számaron, s az asszony vezet. Láttam, hogy hátrou asszony, hátukon puttonnyal, egymás puttonyába rakták a nagy darab köveket, amit egy kis pisztóval hordtak le, hogy kert gyantát egy kis termőföldhöz jussanak. Az ott ténfergő férfiak csak az volt a dolga, hogy vizet sódt inni az asszonyoknak. Láttam olyat is, hogy egy lapos kövön állítotték szabadban rakott tűzre valami palacsintafélét. Láttam, hogy szántani ment egy férfi. Maga előtt hajtott két akóra tehénkét, mint két jókora kecske. A férfi utánuk hátán vitte az élet. Tulaját nem láttam sehol. De az oldalán egy olyan 25-30 centiméter hosszú pisztoly lógott. Ezt a többi férfinél is meg lehetett figyelni. Kisebb-nagyobb pisztoly volt majdnem minden férfi derekán. Helyenként fegyverkovácsműhelyek voltak. Ezeket a helygardon legelni próbáló tehénkéket első látásra valóban kecskének véltem.

Piaci napokon többször is láttunk két nőt, akikről megtudtuk, hogy örömlányként működnek valahol a hegyekben. Közülük az egyik fiú – hívjuk Ferencnek, az igaz nevét nem from, mert a mi fiunkból való volt – többször kilógott a szögcsórt alatt, és ezekkel „szórakozott”. Kérdeztük egyszer: hová készülsz, hová mégy? Azt mondta: „tamo gore”. Magyarul: a hegyre. Akit elkaptak a rendőrök, hogy engedély nélkül hagyta el a tábor, gumbotokkal megverték. Ez ellen úgy próbáltunk védekezni, hogy ha az illetőnek sikerült még a tábor területére jutni, hírt adott, ami gyorsan terjedt. Erre sokan kicsődültek

a barakkok elé, ahol az illetőnek sikerült elvegyülni a tömegben. Így aztán megmenekült a gumbotoktól. Egyszer látjuk, hogy Ferenc a nagy burgeri csiznával szalad a barakk körül. Kérdésünkre, hogy „Miért szaladsz, Ferenc?”, még volt kedve viccelni, s azt felelte, mint valami kölyök, hogy „Kergetőzöm a népi millióival”. S valóban loholt utána egy rendőr.

Egy alkalommal lehetett jelentkezni munkára útépitésnél, persze ingyen. Néhányan jelentkeztek, hiszen már hónapok óta voltunk semmittevésre kárhoztatva.

Jobb híján egyszer az udvaron napoztam, amikor mellém telepedett egy, az orrából beszélő fiú. Látásból ismertem. Beszélgetés közben mindig furcsákat kezdett mondani, s a keze már a combomra kezdte simogatni. A fiú bizony meleg volt. Nem durván, de világosan tudtára adtam, hogy nálam rossz helyen tapogatózik.

Seggreverősdével is sok időt töltötünk. Egyszer egy Circusz nevű fiúnak kellett buyni. Az egyik megemelt fiú ugyancsak odahívozott a fenekére. Az meg abelylet, hogy megpróbálta volna kitalálni, ki volt az, megfordulva, siró bangoon megkérdezte: „Melliktek volt az?”. Máskor azt próbáltgatták, ki hány guggolást, térdhajlítást tud csinálni egyfolytában. Mostmár alig hiszem el én is, de nekem akkor, 24 évesen 150-et sikerült csinálnom megállás nélkül.

Volt köztünk egy görög származású fiú is. Egyszer híre ment, hogy a görög dísznót vágott. Szaladtunk csodát látni. Igaz volt, csak hogy a „sünt” elfelejtették odamondani a dísznó elé. Bizony sündísznó volt az. Többen vállalkoztak arra, hogy megköstöljék a húsát.

Az egyik, Egon nevű fiúnak volt egy erős, cipzáras bőrkabátja, amit az egyik szerb rendőr mindenáron meg akart venni. A kabát nem is kellett, de a cipzár mindenáron. Amikor Egon sehogya se állt köfőlnék, a rendőr félrehívta, és azt mondta neki: „Idefigyelj, ha nem adod, kiviszlek a hegyekbe, belelélek egy szakadékba, s úgyis az enyém lesz. Itt a kutya se fog keresni téged.” Így lett mégis övé a cipzár.

Mivel csak fürdőruhában engedtek a Drina folyóra fürdeni – de kinek volt ilyen, amikor a téli kelőés közepén menekültilnk el –, néhány dinárért varratunk a szabórésszelleggel úgynevezett fecskéket. Így a nagy meleget és a sértenséget is jobban viseltilk. Biztosítófőből készítettünk horgot, amelyre legyet tűztilnk, s fogtuk az elég sebosen folyó vizből apró, fényes halcskákat, majd este nyílt tűzön, bádogon sütittilk ropogóra őket. Volt úgy, hogy a főszakács, egy Ambrus nevű székely fiú a Dunántúrról, adott ehhez itt-ott egy kis vaját, lisztet, amelybe bele lehetett forgatni a kis halakat. Ez is jó ételkiegészítő volt számunkra a tejpor mellé.

Kezdetben szerb asszonyok főztek, amíg fel nem lézadtunk ellene. Azt láttuk, hogy szutykosak, tisztaságról fogalmuk sincs. Mutató- és hüvelykujukat használták zsebkendő gyantán, földöz teretve az orrukból előkerült „nyagyot”. Aztán magyar nőket hoztak valamelyik táborból. Érezhetően jobb lett valameivel az ellátás. Valószínűleg azért, mert ezeknek nem volt kinek ellőpni azt a szűkösöt is, amit a szerbek a tábornak juttattak.

Nagy keletje volt a kiürült konzerves dobozoknak. Ezekre mindig többen vártak a kerítésen kívül az ottani lakosok. A hegedőről még annyit, hogy zenész nem lettem. A kottát sem ismerem, mégis döntő szerepet játszott az életemben. Később, amikor hazatlepültem, csak akkor éreztem igazán ezt, amikor a hegedűm is hazatalált. Hallásból iszulham meg játsznai rajta annyira, hogy Udvari Márton barátommal – aki-nek gombos harmonikája volt – fiatalok báján játszottunk, sőt kisebb lakodalomban is. Egyszer összeszimolta, és az jött ki, hogy vegyesen közel 600 nótát tudok.

Amíg az eddig leirtak története a táborban, törvényeszerű, hogy a bezártság, kitálatlanság, semmittevés kezdte az ember lelkiegét és testi állapotát, hiszen már hónapok teltek el bizonytalanságban. Már 1957 októberének második felében vagyunk. Közben mindig újra jöttek különböző országokból delegációk, de már nem „Japkotnik” a magyar menekültek után. A létszám, amit be akartak fogadni, már betel-

hetett. Másrészt nekem olyan gyönyörű van, hogy a legelső időben elmenekültek között sok volt a börtönökből kiszabadult bűnöző, akik Jeromboltba a magyarok jó hírét. Ezek a küldötték szinte csak azzal foglalkoztak, hogy családtagokat hoztak össze. Azokat vitték, akiknek valami külföldön élő rokona garanciát vállalt érte, s tán az útközben is fizette. Továbbá jó szakembereket válogattak ki, akik lehetőleg az ország nyelvét is beszélték. Nálam ezek közül egyik sem állt fenn. Iskoláztatlan földművesek iránt nem volt érdeklődés. Hiába tanulmank meg, hogy az USA azt jelenti, hogy: „Júnusját szedsz az Ámérika”.

Aztán Belgrumból jött ölegáció. Bányászokat kerestek, s elvitték egy csoportot. Jó fogást csinálhattak ezekkel, mert egy idő után újra jöttek, s most a bányájukba azok is kellett, akik nem voltak bányászok. Ezt a lehetőséget nem sziaszathattam el. Úgy gondoltam, hogy egy ilyen fejlett ország bányájában dolgozni nem lehet olyan veszélyes, rossz. Hároméves szerződést kellett aláírni. Aláírtuk Béla sógor-barátommal együtt. Miután a belga orvos megvizsgálta, azt nyilatkozta, hogy ilyen egészséges emberekkel még soha nem volt dolga. Figyelmeztettek, hogy

öltözzünk fel jól, mert Belgrumban most már hidegek vannak. Sokunknak már csak egy rövidnadrága volt. Elutazás céljából visszahoztak egy bácsiai táborba, Zrenjaninba. Magyarul: Nagybecskerek.

A visszatérés közben egy – ma már úgy mondanám – elég veszélyes kalandot tettem. Mivel a 14-es háború egyik frontja annak idején Istenegészséges közönség keresztil hűződött, amíg visszatérhettek, Székelykevére menekült az apám családja. Apai nagypám ott is nyugszik. Apám egyik lánytestvére ott talált férjet magának. Őt gyerekek közül Józsi velem egykor volt. Apám levelezgetett velük, és sokszor emlegette, hogy Pancsova városához közel élnek most, Mramorák nevű községben. Nagyon szerettem volna találkozni velük, megismerni őket. Most ott a közelben ment el a vonat. Olyan gondoltam, hogy ha ezt a lehetőséget nem használom ki, talán az életben soha nem találkozhatom velük. Elhatároztam, hogy meglépek annak ellenére, hogy rendőrök vigyázták, nehogy valaki eltávolodjon. Megkértem Béla barátomat, hogy vigyázzon a hegédimre és a többi holmimra. Majd valahogy utánuk megyek. Kis állomásra volt. Nem nézve, hogy lélek-e a rendőrök, a másik oldalon leszáll-

tam. A mozdonyt megkerülve bentement egy kukoricásba. Nem észleltem. Egy biztos, hogy akkor és ott szánymra vettem az őrzőgyalomat. Elég bonyolult módon, sok szerencsével végül is a rekonszán között találtam magam, magamhoz ölelgetve őket. Híre futott, mert este tele lett a házak a közelben lakó magyarokkal. Három nap után utaztam el. Éppen idejében, mert másnap már kerestek a rendőrök.

Zrenjaninban megtalálva a tábor, nagy volt a dráka bennem, hogyan magyarázom ki magam. Itt újra őrzőgyalomból kellett működésbe, éppen akkor veszélyes oda a táborban megbízott magyar vezető rendfenntartó, aki kimentett a kapuban őrködő rendőr szorongatásából. Tudott rólam. A letolást, szidást, amelyet tőle kaptam, nehéz volt zsebre rakni. Kiderült, hogy már törölték a listáról. Elintézte, hogy újra felvegyenek.

Olyanra emlékszem, hogy mielőtt bevonították, még Titelen is megfordultunk, ahol néhány éjszakát szabad éj alatt töltöttük vasgály csupasz sodronyán.

Aztán elindult a vonat nyugatra, Belgrumban.

Folytatjuk

Lőrincz Gergely

Bemutatjuk dr. Palásthy Klára festőművészt

Nemcsak azokat vallhatjuk magukat szívvel-lélekkel bajainak, akik jelenleg is városunkban élnek. Szép számmal akadnak olyan ismert és kevésbé ismert emberek, akiknek bajai kötődése annak ellenére is magától értetődő, hogy évtizedek óta elkerültek városunk környékéről. Közéjük tartozik a jelenleg Szeged-Szentmihályon élő Palásthy Klára festőművészt is, akinek a közelmúltban nyílt meg SZM ART Műteremgalériája. A művész életpályáját ennek alkalmából szintén Szegeden élő szerzőnknek, Bajai Lajosnak idézte föl egy rendhagyó élet-át-terjű formájában.

Édesanyám Baján született Földes Gizella (1913–1999) néven. Nagyon szép nő volt. Anyai nagypám, Földes József kézművesmester volt. Akkor ezt a munkát a mesterek mértékli tudással felvértelve végezhették. Nagypámunk a Kígyó utcában volt háza, nagy kerttel, és szép gyönyörű rózsás díszítette az udvart.

Édesapám, Palásthy Béla (1907–1990) Kassán született. Tizenhárom volt testvérem. Rajongott az édesanyjával. Szülővárosában kezdte el a gimnáziumot.

A trianoni döntés után Kassa Csehszlovákia része lett. Ekkor a magyarokat kitelepítették a város szélére, vagonokba. Apám is vagonlakó volt egy ideig. Ezért érthető, hogy áttelepült Magyarországra. Kiskunfélegyháza, rokonokhoz került,

majd Szegeden folytatta tanulmányait. Két diplomát is szerzett. Karpaszomáryos katonára lett, és tiszti iskolát végzett. Kiskunfélegyházán és Baján gyakorlatozott. Baján felhívta a figyelmet anyai nagypámunk 100 rózsájára. Édesapámunk azonban a szegediek rózsá, édesanyám tetszett meg igazán.

Apám akkor már partiképes fiatalemberként eljegyezte, majd 1936-ban feleségül vette édesanyját. Mi, gyerekek a felémás helyzet miatt is kicsit később, különböző helyeken jöttünk a világra. Jóska bátyám Debason 1938-ban, ahol édesapám tanított, öcsém Baján 1948-ban született. Bátyám és öcsém a III. Béla Gimnáziumban tanult. Bátyám orvos lett, és a kalocsai kórházban praktizált. Öcsém jogot végzett, és bíró lett Miskolcon.

Horthy Miklós az első bécsi döntés után, 1938. november 11-én vonult be Kassára. Édesapám ekkor pályázott meg egy tanári állást az ottani Premontrai Gimnáziumban. Miután kineveztek, szüleim Kassara költöztek. Én ott születtem 1939. november 24-én. (A galériám 2014. novemberi megnyitását így, kis kérésessel akár születésnapjajándéknak is tekinthetem.) Kassa még mindig nagyváros volt, 240 000 lakossal. Jelentős kulturális, politikai központban éltünk ebben az időben. A házban, ahol lakunk, értelmiségi elit (bankigazgatók, tanárok családja) élt.

Kassa bombázását (1941. június 26.) mi itt éltük át. 1944-ben, a német megszállás után apám is bevonult. Édesanyjammal és Jóska bátyámmal magunkra maradtunk Kassán. A Szovjet Hadsereg 1945. január 19-én elfoglalta a várost. Minket még a „Beneš-dekrétumok” (1945. április 4.) előtt kitelepítettek. Míndannyan egy-egy 25 kg-os csomagot vihettünk magunkkal. Egy felbátoroztatászték köszönhetünk, hogy végül is szovjet terebutást vitt el a városból a legközelebbi faluig. Onnan gyalog mentünk Kecskemétiig. Kecskemétre Bajjig

egy teberszállító vonat szélénél teli, nyitott vagonjain utaztuk.

Édesapám rövid idő múlva amerikai fogásba esett. Európai bolyongás után Franciaországba került. Szerencsés szerencsétlenségére fertőző beteg lett: tifusz kapott. Egy német orvos gyógyította. Amerikában ez a betegség akkor még ismeretlen volt. Emiatt különleges bánásmódban részesült. Olaszországba vitték, és a német orvos ott gyógyította meg, majd gyógyulmány elengedték. Viszontagságos körülmények között, több szakaszon gyalog jutott el Kassára. Ott nem találta a családját. Rándult hát Bajára, az remélve, hogy ott megtalálja őket. 1945 tavaszán szakállasan, tetvesen érkezett hazra. Apósnál az udvaron elégették a rongyokat, amelyekbe burkolva érkezett. Utána tisztálkodott, majd megkezdte a teljes felépülést, a szabadsághoz való alkalmazkodást. Azonnal nekilált munkahelyet keresni.

1945. szeptembertől, a premontri kapcsolatok alapján már a III. Béla Gimnáziumban dolgozott, a ciszterre gimnáziumában. Az államostrás után is itt tanított 1955-ig. 1955 után több iskolában, így a III. Béla Gimnáziumban is órádolt volt. 1956 után igazgatóként és tanárként a kiskőrösi Petőfi Gimnáziumban dolgozott, igen sikeresen. Eleinte Bajáról járt át tanítani, majd végleg Kiskőrösre költöztek. A családdal kezdetben nagypapéméknál, a Kigyó u. 21-ben laktunk, egyetlen szobában. Az itt töltött időt boldog időszakként íltam meg. Ezután a Kossuth Lajos utcába költöztünk, Földvárú ügyvéd irodájába. Ezután költöztünk a Bárány (Táncsics) utcába, az iskolával szembe.

Az elemi iskolámat Baján, a zárdban kezdtém. Az első tanító némin Belarmina tiszteletendő nővér volt. Nem szeretett, de én sem rajongtam érte. Elképesztő tapintatosságú fejezte ki véleményét a szellemi képességeim illetően. Szerencsém volt, mert rövid idő után a Vajdaságból származó Bonifília tiszteletendő nővér vette át a nevelésemet, aki türelmesen, szeretettel méltó módon tanított, bontakoztatta ki képességeimet. Ma is nagy vagyok érte.

Apám 1947-ben el akart menni Kassára, engedélyelt, mert az remélte, hogy bizonyos érteket, tárgyakat még meg tud menteni. A terv nem sikerült, a határon letartóztatta az ÁVH egy feljelentés alapján. Csak halála után, a szabaddalás papír kézbevezetőlektor derült ki, hogy apámat az ügy kapcsán halálra akarták ítélni.

Már kislány koromban érdekelte a körülöttem lévő világ, a színek, a formák. Tudat alatt már próbálkoztam a litóttak visszaiga-

zolásával, rajzoltam, színeztem. Ez köztelt le igazán. 1947-48-ban még kislányként látogattam a Bajai Önképzőkört. Akkor az a Déri-keret és a Petőfi Sándor utca szomszédságában, egy nagy fapadlós helyiségben működött. Az Önképzőkör tagja volt Udvardi Erzsébet, a Balaton szerelmeseiként ismerté volt festőművész is. Nagy érdeklődéssel figyeltm munka közben.

Rudnay Gyula akkor már ismert volt Baján is. Egy alkalommal megszólított, és megkérdezte, hogy a Palásthy Béla lánya vagy-e. Amikor igemmel feleltem, közölte, hogy majd beszél apámmal. Szőke kislány voltam. Apámat ezért arra kérte, hogy álljak modelt neki, mert egy dunántúli templom freskóján angyalokként jelenik majd meg, és úgy gondolja, én lehetnék az egyik angyal. Baján készítette a vázlatokat. Akkor Szekszárdon volt a művészeti.

Abban az időben Baján nagy művészeti élet pezsgett. Néhány festő, akkire még emlékszem, akik akkoriban abba a közösségbe tartoztak, ahol én is fejlesztettem a képességeimet: Bácskai Miklós Feri bácsi, Miskolczy Feri bácsi, Szurcsik Ferenc festőművész, Virág Mihály, Cséhi Ottó, Bencsik Gáspár, Bírósi Endre, Kincses Ferenc is ebben az időben kezdte eredményes festői karrierjét, de nem utolsósorban Éder Sanyi bácsi. Kiemelkedő volt Éber Sándor és a hődemészvársárhelyi Tornyai János barátsága és a bajai alkotóközössége is. Bartos Endréhez, talán mondhatom, művészbáránság köztött. Később Szegeden volt közös kiállításunk is.

1954-55-ben a III. Béla Gimnáziumban írtam a szüleim. Két év után bevezettek, hogy jelentkezzem, majd a sikeres felvételi után beiratkozhassak a Budapesti Képzőművészeti Gimnáziumba. 1956 júliusában volt a felvételi, szeptemberben kezdődött az iskola. Hamar otthagytam ezt az iskolát. Megszüntették az iskolai menzát, emiatt elfogadható éron nem tudtam biztosítani az étkezésemet. Még szeptemberben visszatértem Bajára, ismét bérlés lettem. A tanulás mellett szorgalmasan festettem, sportoltam. Vívtram, atletizáltam, lovagoltam. Megfordultam az akkor már Kossuthdűfő Rudnay Gyula bajai művésztelepén is. 1956-ban a diákság a vasúti laktanyánál fegyvert követelt. Én is ott voltam. Édesapám is ott volt, és próbálta eltéríteni a diákságot.

Az érettségi után egy évet dolgoztam a Bajai Ruhagyárban. Szakmát szerettem. Ismereteimt később a gyerekeimre szükséges ruhák varrásán keresztül hasznosítottam. Jelentkeztem a Szegedi Egyetem Jogi Karára. Egyetemni éveim alatt férjhez men-

tem. Férjem, Palásthy Dezső jogász ügyész, majd ügyvédként dolgozott. Hálás vagyok neki azért is, mert teljes szívvel támogatta művészi ambícióimat. Tanulmányaim ideje alatt megszülettem gyermekeim, és változtatlanul festettem, vizsgáimat több esetben miniszteri engedéllyel sürítetttem. Az egyetem elvégzése után az Egészégügyi Főiskolán hasznosítottam jogi ismereteimet. Eközben festettem is.

Első önálló kiállításomat 1968-ban a Szegedi Ügyvédi Kamarában rendeztem. Akkor nem volt egyszerű engedélyt szerezni a kiállításra. A teriet a bajai számszűzés, Szegedben élő Vencze Anrárs festőművész vette le a válláról. Felesége édesanyúmnak gyermekeit szomszójga volt. Beszeresett az engedélyt, és kezességét is vállaltak ezért, hogy „nincs elemleges világnézetem”. Vencze bácsi képeit Weintraiger Adolf bajai-vasúti festőművész képei mellett állították ki. Az ügyvédi kamara művészetet kedvelő elnöke a kiállítás előtt meglátogott, és ezt követően támogatja a megrendezést. Voltak ugyanis gúncoskodók. Szerintük festőművész csak (képzőművészeti) főiskolát végzett ember lehetett.

1972-ben kaptam egy műtermet, amelynek komfortja nem volt kifogástalan. Akkoriban realista grafikai foglalkoztam. Ezután több irányzattal, technikával is megpróbálkoztam. A monoptípa- (egyszerű nyomtat), a linómetszet- (Kopasz Márta nyomán), a tűzőmóno-tervezés- és készítés is foglalkoztattak. Műveimet sokszor élet tapasztalataim, pozitív emlékeim is motiválták. Jó példa erre Gondos Laci bácsi portréja. Szerettem volna, ha a képről leolvashatók lennének azok a gondolatok, amelyeket az algebra tanítása mellett sugárzott a tanítványi felé. Nagy kalandnak ígérkezett volna egy amerikai munkalehetőség, amelyet Würtz Ádám híres grafikus ajánlott számomra. Sajnos a családi viszonyaim, a gyerekek, férjem itthoni elfoglaltsága nem tette lehetővé a munka elvállalását.

Mai tevékenységemre a természet-élvőség, az absztrakció, a montázszerű, szakrális tematikájú, figurális kompozíciók (arcoképek) jellemzők. Munkáim között van akvarell és grafika is. Remélem, hogy műveimből kitűnik a humanista szemlélet, a természeti jelenségek szépségei.

Férjem halála után költöztem Szentmihályra. A művészetet kedvelő vezetés és az itt lakók támogatásával sikerült alkotó környezetet teremteni. Kétkézi munkáival teremtettem meg a hozzáim igazodó tárgyakkal a környezetemet, s ennek megkoronázása a galéria létrehozása.”

Lejegyezte: Bajai Lajos

Palásthy Klára képeiből

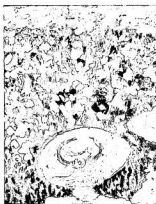
Tiszakécskei táj. Férjem szülőföldje

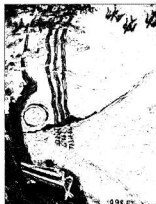
Útitárs

Örményágyta

Nagyapám kertje

Tavaszi

Nyár

Ősz

Téli

Palásthy Lenke

Emlékképek a Bajai III. Béla Gimnázium testnevelés- és sporttörténetéből (1960-1964)

Agyvérzés következtében 2014. december 17-én elhunyt Rácz Sándor (1931-2014), a III. Béla Gimnázium egykori legendás testnevelő tanára, a bajai röplabda- és kosárlabdacsapat sikerének egyik megalapozója. Számos tanítványa lett magyar válogatott, sikeres edző vagy sporttudós. A több területen is eredményes edző, kiváló sportember az 1960-as évek végén, kosárlabdázó öccsét követve külföldre távozott, s több országban (Belgium, Hollandia, Norvégia, Németország) is komoly edzői sikereket aratott, miközben több egyetem oktatója volt. Szövetségi kapitányként irányított holland és német korosztályos és felnőtt válogatottakat. Több évtizednyi távollét után 1996-ban hazatért Magyarországra, de szaktudására érdekes módon alig tartottak igényt. Helyenként kalandregénybe illő életéről 15 évvel ezelőtti mai munkatársunk, Zalavári László a Bajai Tükör c. folyóiratban közzétett életút-interjút. A feledhetetlen sportember pályafutásának ezáltal bajai szakaszáról emlékeznünk meg részletesebben egykori tanítványa, Gergely Gyula segítségével.

1963 nyarát írtuk. Már a reggeli órákban érezni lehetett a nagy meleg előszelét. De jó lenne a hűs vízben megmártózni, azután a forró homokkál betakarózni! Mások ilyenkor már a strandra készülődnek, mi pedig sporttászlába pakoltunk, és megyünk edzésre. Fél tíz van, és szinte remeg a levegő a forróságtól.

A hatszögletű téglajárdán tovább szaporázom lépteimet. Igyekezem kell, mert nálam vannak a kulcsok. Engem bízott meg a tanár úr az edzések vezetésével, amíg ő a tatari edzőtáborban az ifjúsági csoportoknál tevékenykedik. A bízalom nemcsak nekem szólt, hanem a csapatársaimnak is. Rácz Sándor tanár úr előtte bennünk a kötelességudatot, a felelősséget egymás és nagyobb közösségünk, a III. Béla Gimnázium iránt is. Hogyan csinálta, nem tudom, de működött. Bár a nevelői főszerep az övé volt, de megtapasztalhattuk, hogy voltak társai. Minden bizonyról az '56 utáni „tisztogatás” és a disszidálások is közrejátszottak abban, hogy a gimnáziumi neveléstípusú többsége 25-30 évesekből állt. Az iskolai sporttevékenység nem csak a testnevelő tanár feladata volt, más szakcolok is becsapatottak. Az asztaliteniszókelet a történelemtanár, a sakkókelet orosz szakos kollégája edzette. A mezei futás- és vízi váltó, valamint a vegyes (mezei futásból és evezésből álló) váltó fűszervezése szintén a történelemtanár feladata volt. Tavasza az atlétikai pályabajnokságon szinte minden tanár jelen volt időmérőként vagy pályabíróként, de ha csak nézőként jöttek el, az is serkentőleg hatott a versenyzőkre, mivel nem csak magunknak akartunk bizonyítani.

Hasonló érzés járt át, amikor orosz nyelvet tanító tanárunk a délutáni edzésünket a zsámolyon ülve nézte végig.

Ennél is többet jelentett a tanuló lelkeinek az elismerés, amelyet tanárunktól, az iskola közösségtől kapott. Ha valaki sikeresen szerepelt például valamely tantárgy tanulmányi versenyén, akkor a 15 perces szünetben, az udvaron felsorakozott osztályok előtt szóbeli dícséretben részesült. A röplabdacsapat ilyen alkalommal többször is kivonult, előfordult, hogy az igazgató asszony a kézfogás mellé egy-egy könyvvel is megajándékozott. A teljesség kedvéért érdemes megjegyezni, hogy a tömegsport jellegű iskolai versenyek megszervezésében a tanulói fűszár aktív részt vett. Működött a tantárgyon túli nevelőoktatók is a Béliában. Mindez nem kisebbről Rácz Sándor tanár úr („Saca”) a III. Béla Gimnáziumban végzett munkásságát.

Éannek kapcsán érdemes visszautalni az 1960/61. évi középiskolai bajnokságra, sportversenyekre. A gimnázium tornászcsapata országos bajnok lett, egyéni összetettben Schmidt Lajos II. helyezést ért el. Kosárlabdacsapatunk a szegedi döntőben IV. helyezést ért el. De ne legyen elédgetlenek, mert a röplabdacsapat is középiskolai bajnok lett.

Éngedtessek meg, hogy ismét személyes élményemet idézzem fel! Elsőéves, még tapasztalatlan tanuló voltam a Béliában. Baján az egykori kápolnában bonyolították le a középiskolai országos bajnokságunk röplabdadöntőjét. Tízott szájjal néztük a piros nadrágba és felér, hosszú ujjú, piros szallaggal díszített mezőbe öltözött fiúk melegtését, és csodálunk a hatalmas felütéseket. Tömvem volt a „sportszámok” az iskolatársainkkal, elkezdődött a mérkőzés, remegtek a lábak a szurkolók hangjától. Igen ám, de nekünk magyar írodalom órák volt. Hezitálunk. Maradjunk vagy menjünk vissza az órára? A szigorú, tekin-

télyt parancsoló, sírmos, mindig jólfélt tanár úrnál mégsem jó újat hízni – néhánnyan visszamentünk. Kíváratva megjelent a tanár úr. Láthatóan sietős dolga volt, gyors feleletésbe kezdett. Visszaemlékezve nem tudom, hogy a feleletkötő pártóit-e el a szerencse, esetleg a tudás nem érte el az elégséges szintet, vagy a tanár urat sikkelt az idő, de egy biztos: kiosztott négy elégtelent, aztán vele együtt visszamentünk a mérkőzésre. Megtapasztalhattam, hogy ebben az iskolában a tanárok is szeretik a sportot. Ez döntő volt az elhatározásomban. Vonzott a röplabdások esztétikus, szép, tiszta felszerelése, a pályán mutatott magatartásuk (pl. ha technikai hibát fűjt a játékezőt, kézfelemeléssel elismerték a hibát – ez a foci pályán nem volt divat), az iskolatársak szurkolása, a légkör, amely körülvette a csapatot. (Később tudtam meg, hogy az izlésezen díszített mezek meg a szépen szabott sportnadrágok Teréz néfennek, Saca édesanyjának munkái.) Ez a csapat a III. Béla Gimnázium csapata volt, szó szerint, az iskoláé, az én iskolámé!

Szerettem volna közéjük tartozni. Az 1961/62. tanév középiskolai röplabda-bajnokságát is megnyerte az iskola csapata, sőt a törökisztentifikációs osztályozón is kivívta a felnőtt NB II-es bajnokságba jutást. A középiskolási bajnokságban még nem játszottam, de az osztályozón egyetlen cseréként szerepeltem (nyári szünet volt). Párhuzamosan a középiskolai bajnoksággal, Rácz Sándor vezetésével a Nemzeti Bajnokság második osztályában, Bajai Honvéd néven is szerepelhettek a béliások (ez is sporttörténeti ritkaság!).

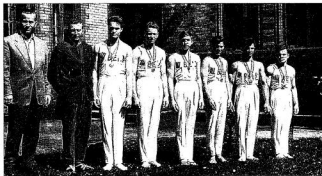
Az 1962/63. évi bajnokságot nyert csapat tagjaként már végigjátszottam a mérkőzést. A döntőt a Csepeli Jedlik Ányos Gimnázium ellen, az országos sportnapok keretében játszottuk. A rendezők a nemzeti bajnokság női és férfi döntője közé illesztették a középiskolási fiúk országos fináléját. Mint később kiderült, ez vézertes hiba volt. Történt, hogy a női döntő rendben lezajlott, és a terveknek megfelelően elkezdődött a középiskolai bajnokság döntője, amely nem akart véget érni. Nagyon készültünk erre a mérkőzésre, mert a csepeli gárda minden tagja ifjúsági válogatott volt, közülük, vidéki gyerekek közül pedig senki. Emellett még nagyképepek is láttuk őket. Ezen túl pedig Saca lelkiileg nagyon felkészített minket. A

mérkőzés reggelén a bajai gyorsul megérkezett az új felszerelésünk és mellé *Lantos Istvánné* Kata néni igazgatónak szívhez szóló levele. Nehezen érkezett el a délután, amikor végre elindulunk a Nemzeti Sportcsarnokba.

A Keleti pályaudvartól gyalog mentünk, nem beszálltunk. Mindenki a mérkőzésre gondolt. Alig vártuk, hogy pályára lépjünk. Bajai színekben pompáztunk. Kék nadrág és mez, rajta sárga szálagdíszítéssel. A mérkőzés telt ház előtt, két óra hét perccig tartott, nekünk hatszor, a csepelieknek ötször volt mérkőzéslabdája. A III. Béla Gimnázium 3:2-re megverte az ifjúsági válogatottat, a Csepeli Jedlik Ányos Gimnáziumot. Lelkiileg hihetetlenül megterhelő mérkőzés volt. Olyan gondolatok jártak a fejekben, hogy mindegy, ki nyeri a mérkőzést, csak legyen már vége! Ez volt életem legemlékezősebb mérkőzése. De sporttörténeti értéke nem ez, hanem az a botrány lett, amelyet a döntőre készülő férfiscapatok rendeztek, mert a középiskolai döntő elhúzódsága miatt háromszor kellett bemelegíteniük a mérkőzéssel! Azóta a felnevelt nemzeti bajnokságok döntői elő nem tessék középiskolai országos döntőket.

Jó volt megerékezni a hős, ódon épület falai közé. A megbeszélték szerint jelentékeny Pista bácsinál, a pedellusnál, a ki tudomásul vette, hogy a tornateremben edzést tartunk. Előtte volt még egy kis idő, a támadt egy ötletem. Milyen lehet az iskola, ha nincsenek benne tanulók. A tornateremtől elindultam a földszintre folyosón, előre a főbejárat felé, onnan fel az emeletre és vissza. Egyedül voltam. Kellemesen hős és félelmetesen csendes volt az iskola. Azon vettem észre magam, hogy egyre óvatossábnak lépek, még a lélegzetem is visszafajtom. Az ismerős folyosók is idegenül hatottak. Mintha templomban járnék. Mi történt velem? Valami mintha rám nehezedett volna. A szeretett falak között megérintett a hely szelleme!

Ma már azt is tudom, hogy kevesen ismerték és szerették úgy az iskolát, beleértve annak épületét, tanárait, teljesítményt elismerő közösséget, mint mi, röplabdások. Rajtuk kívül kevesen tartózkodtak többet az épületben, legfeljebb a tanároknak közel néhányan. Tanév közben minden nap reggel hét óra körül mentünk edzésre. A téli alapozás időszakában súlyos edzések, mások lépcsősökkel kezdte az edzés anyagát. Hogy kinek mit kellett eszmélni, pl. súlyzóval (kg és százaszám-megjelöléssel), névre szólon az aulában, a hirdetőfalán volt olvasható. Ha az ifjú elfelejtette a megtervezett

Rácz Sándor (balról a második) diákollimpiagyőztes tornácsszempártval: Pintér Alán, Garamvölgyi Máttyás, Rácz Mihály, Juhász Béla, Gyalus László, Schmidt Lajos

és számára kijelölt feladatokat, akkor az épületbe belépve felírta emlékiratát, és elkezdhetett lelkesedni. Délután csak heti három-négy edzést tartottunk (volt időszak, amikor vasárnap délelőtt is edzettünk), ezek már érdekesebbek voltak, mert a labda a fáradságot is képes volt elfeledtetni. Mindez azért nem le, hogy érzékeltessem a folyamatos edzésunka természetességét, szakszerűségét, rendszerességét – hogy a nagyszerű eredmények mögött milyen hatalmas munka volt. A teljesítséghez hozzá tartozik, hogy a tanár úr munkája befejeződött az edzésterv kifüggesztésével.

A reggeli edzéseket soha nem ellenőrizte. Nem is volt szilikes, mert a feladatok megoldásának kötelessége a belső szabályozórendszerünk részévé vált. Rácz tanár úr nagyszerűsége, különleges szakértelme éppen abban állt, hogy úgy tudta a külső hatásokat belénk vetíteni, hogy észre sem vettük, az már személységünk részévé szerveződött. Az 1963/64-es tanév országos középiskolai röplabda bajnoksága döntőjének első mérkőzésén Baján, a Tiszváizi udvarán lévő szabadtéri pályán (ma az 51-es úton szabadhatunk át felette) 3:1-es vereséget szenvedtünk a kitűnően játszó, jó képességű szombathelyi csapattól, a Nagy Lajos Gimnázium tanultól. Nagy szégyen volt ez, melynek tanáraink és iskolatársaink is tanúi lehettek. A szégyenhez félelem is társult. A visszavágó Szombathelyen volt, a hazaiak nagyon jól röplabdáltak, és a bajnoki cím megvédésén túl a tétet növelték az is, hogy az NDK-túrán részvevő középiskolai válogatott a bajnokságra is utazhassunk, dupla gőzerővel dolgoztunk, tehát város is. A tanár úr is kidolgozott néhány variációt a támadójáték javításá-

ra érdekében. Ezek közül csak egyet emlekelek ki. Kitalálta, hogy a második sor első ütője (ma 1-es pozíció) nyitást követően cseréljen középre, és a harmas vonal mögött felgöngyölve hajtsa végre letétét. Engem kimondottan sértett ez a megoldás, mert úgy éreztem, hogy első sor első ütőjeiket (4-es hely) én is el tudom vinni a sort. Saca nem mondta, de kétségbe kellett látnom, hogy jó megoldás, mert a hatos helyről az ütő, kibaszva a testmagasságát, blokk nélkül tölthet. Ma már a modern röplabdajáték előfeltehetően a hatos sorokéles ütő támadójátéka nélkül. A döntő utolsó mérkőzése a szombathelyi Kultúrpalotában volt, telt ház előtt, óriási szurkolói támogatás mellett. Az első játémsza szoros küzdelmet hozott. Az ellenfél a második játémsza közepén, éppen variációs játékonk eredményeként valósággal összeomlott. Rácz Sándor tanár úr alkotó (tervező és megvalósító) tevékenysége eredményeként 3:0-ra győztünk. (A csapat érdekáda a középiskolai válogatott tagjaként elhunyt a Német Demokratikus Köztársaságban, ahol négy város röplabdatornáján vettünk részt. Három tornát megnyertünk, egyen másodikink lettünk.) Már tartott a ballagási bankett, amikor este hazatértünk, egyenest a buszról leszállva vittük a jó hírt.

A magyar röplabda sporttörténete a sportág egyik világlklasszisának tulajdoníthatja a hátsó középről végrehajtott letéteket, támadásokat. Igaz, hogy ő tökéletesítette azt a támadási formát, de valójában Rácz Sándor találta ki, és a III. Béla Gimnázium röplabdacsapata alkalmazta először Magyarországon. Gimnáziumunk dícsőségére el kell még mondanom, hogy a tokiói olimpián döntőbe jutott és 6. (Európa-bajnokságon 2.) helyezést elért röplabdacsapat kapitánya, *Gálos László* is belás

diák volt. Ebben a csapatban Sacának két tanítványa szerepelt: *Lantos Craba* és *Tuska Ferenc*. Arról se feledkezzünk el, hogy volt idő, amikor a magyar férfi röplabda-válogatott utazó keretének fele a III. Béla Gimnáziumban ismerkedett meg a röplabdával: Rácz Sándor tanítványa volt. Az 1970-es évek első felében 3-4, de pl. a finnországi ténár hat III. bélas volt tagja az utazó keretnek. Mindebből levonhatjuk a következőt, hogy a tanár úr sportzakmailag messze felülmúlta saját korának testnevelő tanárait.

Pedagógiai tevékenysége is mintafértéki volt! Fegyelmezett, sportzerű viselkedést várt el tőlünk. Tiltozott a dohányzás, az esti kimaradás; a sportolónak este tíz órákor illetégyba kerülnie. Tudatosította bennünk, hogy a sportpályán és azon kívül is a III. Béla Gimnáziumot képviseljük, és elvárta, hogy ennek megfelelően viselkedjünk. Pl. étteremben addig nem nyúltunk az evéscsészékhez, amíg azt nem mondta, hogy „jó étvágyat”, és addig nem állt fel az asztaltól senki, amíg mindeki be nem fejezte az étkezést, és a tanár úr nem mondta, hogy „egészségetekre”. Senki nem túrlémetlenkedett, megvártuk, amíg mindenki kibozza a pincér az ételt, majd meghallgattuk a tanár úr jókívánságait. Hogy mikor alakult ki ez a szokás, nem tudom. Belecsöppentem egy nevelés rendszerbe, és ez nekem nagyon tetszett. Viselkedésben is kitűntünk más csapatok közül. Is is Rácz Sándor tanár úr nevelői hatásának az eredménye!

Be kell vallanom: nem volt felhőtlen a kapcsolatunk. Ez első sorban az én érzékenységre, lázadás, háborgó természetemre vezethető vissza. Nehezen viseltem, hogy a csapat tagjai közül a tanár úrnak volt kedvenc játékosa. Igazságtalannak éreztem, hogy akkor is pályán hagyja, ha nem ment neki a játék, és le kellene cserélnie. Pl. a gardelegeni (NDK) tornán elvesztett mérkőzés is erre az okra vezetem vissza. Borzasztóan bántott a vereség, és már érettségizett diákként a korábbiakkal bátrabban nyilvánítottam véleményt. Ennek az lett a következménye, hogy a csapatkapitányt nem hívták meg a megbeszélésre, nem vehetett részt a torna értékelésében. Ma is úgy érzem, hogy ez a fiúja személyes ragaszkodás gyengéje volt Sacának.

Ez azonban nem hönalyosíthatja el annyira tekintetünket, hogy ne lássuk az alkotó pedagógus munkájának igazi értékét. S ha ma már a tanár úr tanórán kívüli nevelői hatáskörét méltatjuk, elkerülhetetlen, hogy szót ejtsünk testnevelő tanári munkájáról, mert hát az iskola „csapat-

ban” betöltött szerepe, fő feladata a fiatalok testi nevelése volt. Már a megjelenése igényességet sugárzott. Olyan minőségű, formájú melegítő volt rajta, hímzett felirattal a hátán, amelyet mi addig nem is láttunk. Kissé macós alakta, mozgásán könnyedséggel tanúskodott, ugyanakkor tekintélyt parancsoló volt. Az első órán csak beszélgettünk. Elmondta az elvárásait. Beszölt a tanórai felmentés lehetőségéről, az állandó felmentéshez szükséges orvosi igazolásról, no meg az egységese tanórai felszerelésről. Felmutatott egy fehér atlétrikót, melynek a mellkas felőli oldalra kb. 10 centis betűkkel azt hímézték fel: III. BÉLA. Ez volt a felirat, amelyet kivétel nélkül viseltünk a testnevelési órákon. Ma közelharcot vívunk a testnevelő tanárok a sporteszköz felszerelésért (sokan már le is monda az egységességről), a mi osztályunkban a hímzéssel együtt nem volt a felszerelések körül probléma. Nem mondom, hogy mindig lelkesedtünk a tanórai gyakorlatokért, de felmentést csak nagyon indokolt esetben kértünk. Jó szakmai meglátását bizonyítja a sportági alánimasság megítélése (ehhez is „jó szemem” volt). Már az első néhány testnevelési órán megközelítően meg tudta állapítani, hogy „kiben mi rejlik”, milyen sportágra legalkalmasabb. Volt, akit atletizálni, másokat tornázni, vívni vagy röplabdázni küldött, vagyis adottságaik alapján sportágot ajánlott nekik. Nem volt sportági szoviszta! Minden sportágot tanított, amelyhez megvoltak a tárgyi feltételek. Legjobban focinál szeretünk, de általában kedvelték a testnevelésórákat. A hangulatos órákról a tanár úr gondoskodott, nem egyszer velünk együtt nevetett (szerette alkalmazni a testnevelési játékokat is), láthatóan ő is élvezte az óra hangulatát. A téli időszakban a felállított tornaszereken tanítás után is lehetett gyakorolni, ha a tornászoknak nem volt edzésük. Labdajátékok közül kosár- és röplabdára volt lehetőség, vízilabdánál csak néha, a házbajnokság előtti időszakban mentünk le a dojk uszodába (amíg létezett). Sokoldalúságára jellemző, hogy egy időben vívókat is tanított, az osztályunkból tizenkét jarták hozzá vívóedzésre. Reggeltől estig a gimnáziumban volt. Ma sem nagyon értem, hogyan bírta. Csak egy megáradtás lehet mint régi III. bélas, példamutóan szerette az iskoláját, tisztelte tanítványait, s ennek megfelelően gyakorolta hivatását. Kívánjuk, hogy sok hasonló munkabírást, elhivatott tanára legyen a ma is országos hírű III. Béla Gimnáziumnak!

*Dr. Gergely Gyula
testnevelő tanár, pedagógiai szakiró*

Bajai évfordulók 2015-ben

220 éve, 1795. december 25-én született Baján **KLIEGL JÓZSEF** (†Pest, 1870. jan. 7.) felhalál.

190 éve, 1825. augusztus 11-én született Baján **TÖRR ISTVÁN** (†Budapest, 1908. máj. 3.) szabadságharcos, olasz királyi altábornagy, a Korinthoszi-csatorna építésének egyik szervezője.

175 éve, 1840. május 1-jén volt a nagy bajai tűzvész, melyben 1282 ház égett le, és mintegy tízezer ember vált hajléktalanná.

170 éve, 1845. szeptember 26-án avatták fel a bajai zsinagógát, az országban első alkalommal magyar nyelvű szentesítőddel.

140 éve, 1870-ben épült meg a Deák Ferenc-zsillip, amely a Perencs-csatorna vízellátását biztosító Baja-Bezdán tápcsatorna kezdő műtárgya.

130 éve, 1885. január 8-án adták át a forgalomnak a Szabadkai-Baja vasútvonalat, melynek Szabadka és Csikéria közti szakaszát kettévágták a trianoni határ. A közeljövőben a vasútvonalat európai uniós pályázat keretében felújítják.

120 éve, 1895. április 16-án született Baján **Ernst Jenő** (†Pécs, 1981. febr. 27.) kétszeres Kossuth-díjas biofizikus.

115 éve, 1900. augusztus 9-én született Baján **Miskolczy László** (†New York, 1974. aug. 20.) Kossuth-díjas építész.

110 éve, 1905. szeptember 20-án született Baján **Pártayné Éber Anna** (†Budapest, 2002. ápr. 22.) festőművész.

85 éve, 1930. október 31-én csatlakozott Bajához Szentistván községet, azaz Bajaszentistvánt.

65 éve, 1950. február 1-jén az új megyerendezés keretében megalakult Hécs-Kiskun megye. Baja, korábbi közigazgatási szerepét elveszítve, 1950. június 15-től lett a megye része.

1950. december 17-én került átadásra az 1944-ben lebombázott, újjáépített bajai Duna-híd.

Összeállította: Jász Anikó

Német lovasság Baján, 1944

4. rész: Díszszemle Horthy Miklós születésnapja alkalmából

A német haderő hivatalos értelmezés szerint szövetségesként volt jelen Magyarország területén, ennek demonstrálása végett pedig nagy súlyt fektettek a társadalmi kapcsolatok ápolására, a magyar ünnepekre való részvételre.

Erre kiűnő lehetőséget nyújtott Magyarország kormányzójának, Horthy Miklósnak 75. születésnapja, melynek alkalmából – egész Magyarországon, így Baján is – nagyszabású ünnepséget rendezett a város, ill. a Honvédség. Ezen az ünnepségen az SS-lovashadosztály díszszázad kiállításával vett részt. A díszszázadot a híradós alisztai tanfolyam résztvevőiből állították össze, s a távbeszélő és rádiós szakadokból egészítették ki. Június 17-én este ez a díszszázad fióklyás felvonulást rendezett a Szentháromság téren, június 18-án pedig a Kőlcsey utcában, a laktnyák előtt tartott díszszemlét. A fennmaradt fényképek különösen ez utóbbi eseményt mutatják be nagyon szemléletesen.

A díszszázad egyik tagja, *Ludivig Müchl* szakaszvezető (Unterscharführer) „intim” részleteket is közöl az eseményekről, melyet eleveztünk fel teljes egészében az ő beszámolója alapján:

„A Horthy Miklós községi születésnapjára kiképzendő díszegységet alisztai tanfolyamunk állította. Ez számunkra azt jelentette, hogy napközben a tanfolyamon látnak el szolgálatot, délután pedig a díszegységet gyakoroltuk heteken át, gyakorlatilag minden szabadiónkat erre fordítva. Rekedő hőség volt, jóval 30 Celsius felett árnyékban, mi pedig teljes mundaiban, rohamiszkában

díszlőpésben meneteltünk a sporttelep (a Patak utcai sporttelep, a mai Vasvári utca – a szerző) 400 méteres futópályáján körbekerítve, előttünk magas lovon Streckenbach százados (Hauptsturmführer) és többnyire a zenekar is. Ha a zenészek kifogytak a szuszából, akkor pihenőt tarthattak, mi azonban nem, bár az izadásg patakokban csurgogtunk, de könyörtelenül rónunk kellett körünket, amíg a díszmenet, percenként pontosan 114 lépéssel tükéletes nem volt. De nem is a díszlépés vagy a 114-es tempó órával ellenőrzött tartása volt a gond – hanem a megállás! Streckenbach százados ígart, vérbelt lovaslást volt, és megfélekedezt arról, hogy mögötte az egysége bizony gyalog vonul. S hát bizony nagy különbség van a gyalogsági és a lovassági vezénylés, a karsa, röviden elcsattanó gyalogsági uálljt...!e vezénylés között. Nem is sikerült rá egyszerre megállnia az egységnek, bármilyen szép is volt a díszlépés, a megállás botladozásra, siralmasra sikeredett. Észt aztán kezdünk elölről, újra meg újra, végeláthatatlanul.

Nagyon nekieseredtünk, s haragudtunk Streckenbach századosra.

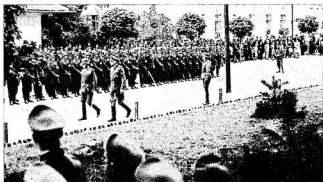
Pihenésképpen a puskafogásokat gyakoroltuk, gépiesen drilletünk, míg minden fogás egészen pontosan nem „ült”. A sportpályán eközben korunkbeli fiatalok alensáltak, 100 méteres futás, oda-vissza, távolugrás, súlylökés, mindent nagy igyekezettel. Az egész jelenet a legboldogabb békaidőket idézte, őket szemmel láthatóan még nem érte el a háború.

Német és magyar főtisztek a Szentháromság téren. Balról jobbra: Diergarten SS-aleszredes, ismeretlen magyar ezredes, Ruhmor SS-ezredes, hadosztályparancsnok

Egy este páran a díszszázadból – néhány, csibészégyűről ismert rádiós – egy vegyeskereskedés előtt, ahol kenyerez, no meg egy kis zseverőstöt vettek az egyik ilyen megerőltető nap után, Streckenbach százados lovassálegényével találkoztak. A legény elmesélte, mennyire oda kell figyelni most a lóra, rendszeresen és sokat kell járattatni, zabot pedig nem kaphat, hogy a díszlegény szép nyugodni legyen a járásra. Több sem kellett díszszázados bajtársainknak: hogyan, mivel, nem tudom, de rábírták a derék lovassálegényet, hogy hevesebbet sétáltassa azt a lovat, zabot pedig annyit öntsön az abrakba, amennyit csak befejt.

Végül elérkezett a nagy nap előestéje. Felvonulunk a város főterén, a díszszázad parancsnoka, Streckenbach százados szűrkéjén a városháza erkélye elé ugratott, ahol a városi notabíllások, magyar tábornokok, hadosztályparancsnokaink, Joachim Ruhmor ezredes és néhány tisztje álltak, hogy a díszszázad fióklyás felvonulását fogadják. Streckenbach német közönlőre lendíti jobb karját, majd fészeken jelenteni kezd: »Béltóságos urak, Stundartenführer, jelentem...« – s itt elakadt, mert a ló fészehetetlen volt, forgolódni kezdett, jobbra, balra, majd megfordult, és formás hátsóját mutatta a balkon felé. Lovasa pedig a jobb kezét addig nem teheté le, amíg jelentését be nem fejezte. Nehéz helyzet. De nemhátba volt vérbelt lovas Streckenbach százados: egy kézzel is megfékezte és visszafordította a helyes irányba a bezaobozott szürkét, és befejezte jelentését: »Béltöm-

Ruhmor SS-ezredes

egy magyar honvéd-ezredes társaságában lelépi a díszszázad arcvonalát

*A zenekar Zalaváry tanítók háza előtt
E háza ma is áll, az ablakait azonban kiscserélték, és sövény került eléje*

tósága, Magyarország kormányzója, vitéz nagybányai Horváth Miklós születésnapja előestéjén a német hadvezér Florian Geyer 8. SS-lovashadosztály által kiállított díszszázada felsorakozott. e

Az ünnepség egyébként nagyon méltóságos volt, a város lakosságának élénk részvétele mellett zajlott. Dalokat énekeltek, verseket szavaltak, köztük volt egy hosszabb szavaltat is, melyet – különösen refrénjét, ami úgy hangzott: uná, magyarok! – az előadó olyan átéléssel adott elő, hogy még ma is lelki szemem előtt látom. Erre is lehetett, a magyarok nagyon büszkék hazájukra. Fáklyás felvonulásunk adta meg méltó lezárását e szép napnak. e

Másnap a Kölcsey utcában is történt egy apró malőr. Jóllehet a hadosztály legényeisége nagyrészt magyarországi népi németekből állt, a zenekarban inkább műl-reprezentáltak lehettek. Ludwig Aluk újabb vídám epizódról emlékezik: „A díszszemle során a mi zenekarunk – amely persze nem zenésztársaságból, csak kisebb szellemekből állt – játszotta a himnuszokat, a magyart is. Kottájukban rögtön a magyar himnusz után a Rákóczi-induló következett, s azt gondolva, hogy az még a himnuszhoz tartozik, folytatólagosan rá is zendítettek. A magyar tisztek persze a himnusz elhangzása után pihenő-állásba helyezkedve azonnal levették kezüket saphaellenzőjükről, mi azonban továbbra is fegyverrel tisztelegtünk. Pár pillanat múlva a tisztek a helyzetet felismerve újra vigyázba merevedtek, és tisztelegdere emélték kezüket, míg végül a Rákóczi után a német himnusz is el nem hangzott. Ahogy ott álltam, örültem, hogy sisakom állásfaja szorosa volt hátra, különben hangosan felnevettem volna.

Díszszázadunk fegyverrel tisztelegő arcvonalát azután egy magyar tábornok és Ramohr ezredeseink lépték le, majd díszlépésben elvonultunk előtűk. e

Am nem lenne igazságos, ha csak ezen baki kapcsán emlékeznék meg a zenekarról. Baján ugyan gyalogosan léptek fel, lévén a díszelés is gyalogos, ám a lovasszerekek parádéin lovon játszották a lovassági indulókat, ezt a különleges és nagy intú zenei műfajt, melynek utolsó motívumjai voltak ök. Richard Scheinost emlékezik: „Az 1943. évi harcok s egy sebesülés után 1944 márciusában Eszéken rukkoltam be újra a hadosztály lovasszekeréhez. 40 szűrként volt! Páratlan látványt nyújtottunk, ahogy a dél-magyarországi díszszemléken és koncerteken – Szekszárdon, Pécsen és Mohácsán – felvonultunk. Aztán ennek a szép időnek is vége szakadt. Hangszereinket, melyeket összecsomagolva Németországba küldtünk, fegyverekre cseréltük, és új frontbevetésre indulunk, Erdélybe. E harcokban több el is estek a zenekarból. e

*A díszszázad.
A Pents-ház vaskerítése, a Harmos-ház csúcsas ablakait 50 év után is változatlanok*

A szolgálat pedig folytatódott a főbb bajai nyárban. Egyeseket (Mücsid, Golinski) elhelyeztek Bajáról, mások ekkor érkeztek. Békés körülmények közepette a háború nagyon tvólvinnak tűnt. Mindez egy csapásra megváltozott Románia augusztus 23-i frontváltása nyomán: Magyarországi keleti határvonalai hírtelen a front fenyegető közelségébe kerültek. A 8. „Florian Geyer” SS-lovashadosztályt – jóllehet újrászervezése, felszerelése, az újoncok kiképzése teljesen még nem fejeződött be – azonnal mozgósították, és vasúton a veszélyeztetett észak-erdélyi térségbe szállították át.

A híradó-zászlóalj naplóbejegyzéseiből ismert, hogy augusztus 24-26. „a zászlóalj menetkiszállásának létrehozása érdekében tett előkészületek” jegyében teit el. Az utolsó, Bajáról datált bejegyzés pedig augusztus 28-1: „Különbő esemény nem történt” – csakugyan nem, hiszen ahogy a mozdás tartotta, „a frontbevetés a katonai szolgálat tipikus esetének tekintendő”. A frontra induló katonák életében azonban ekkor sorsfordító események kezdődtek, hiszen nem pusztán egy kellemes, békés és nyugodt időszak ért véget szimulra, hanem olyan véres csatákba indultak, melyek a „Budapest-erődben” a hadosztály teljes megsemmisülésével végződtek. A hadosztály katonáinak nagyobb része az elkövetkező fél év alatt elesett.

Hans-Otto Wächter örvezet (Sturm-mann) emlékezik: „Égy erte az iskolaudvaron rögtönzött szabadiéri moziban állt egész zászlóaljunk, és az Arany város című filmet néztük (ez volt az egyik első szines mozifilm, Kristina Söderbaummal a físzesrepben), amikor jött a parancs: »Móli-oztatag, bevetésre felkészünlte! A hadosztály előörrehez, a felderítő-osztályhoz lettünk híradó-osztágtként beosztva, így gépesített menetben, előként hagytuk el Baját. Búcsút kellett vennünk mindantól a széptől,

amit ebben a városban élvezhettünk. Az emberek gondatlansága, elégedettségé és nyugodtsága, a új nyugalma és tágságára – mindez hirtelen tovaillant. Utoléri benünket a háború.”

Az életről Charles Ruckey minden vezedelmen át máig gondosan megőrzött aprócska naplójának tanúsága szerint augusztus 31-én Baján vagyonrozott be, s szeptember 3-án rákötött ki Marosvásárhelyen, mai testvérvárosunkban. A Baján

állomásozó egységek zöme ezt az utat járta be. Ideiglenesen maradt Baján egy kb. 100 fős rejtjelzős tanfolyam Fischer SS-főhadnagy (Obersturnführer) parancsnoksága alatt, de hamarosan ők is követték a többieket. Baján maradt továbbá még egy teljes – több vagyonnyi rákötésnyit kitevő – hadtest-híradófélszerelés, amely a „Florian Geyer” és „Maria Theresia” hadosztályból összeállítani tervezett lovashadost számára érkezett. Ennek kezelésére Ulrich

Bödecke és Viktor Feige SS-őrmesterekkel (Oberscharführer) maradt Baján egy rakodóosztag és egy 15 wattos rádiókészülék (Hasmick örvetető), mely a közben Erdélybe települt zászlóaljjal tartotta a kapcsolatot (párja a Mőll-osztag volt). Ők – felismerésüket részben vasúton, részben teherautókon szállítva – csak október közepén hagyták el Baját. Ezzel a német SS-lovaság bajai története befejeződött.

Pencz Rudolf

Emberek, esetek, történetek

1. rész: Párbeszéd

A felgyorsult idő sodrásában élünk. Mindig történik velünk vagy másokkal valami, ami lehet érdektelen, közömbös, de nagyon fontos, érdekes, tanulságos és elgondolkodtató is. Most induló sorozatomban a velem történetekből, általam tapasztaltakból gyűjtöttem össze néhányat. Abban a reményben teszem közzé, hogy a kedves olvasóknak felkeltem az általuk átéli élményeket, és talán egy kis örömet is szerez velük.

Már nagyon régen történt, harminc év is elmúlt azóta. Augusztus volt, meleg nyári hétköznap.

Egy állatvásárról híres nagyközségben jártam egy hétfői piaci napon. Piros Csepel motorkerékpárral mentem, malacokat vásároltam. A poros főút a nagyközség közepén kigyózott végig, s meg sem állt Szegedig. Két oldalán szép fahusi házak sorakoztak, közöttük a főútra és a rávezető mellékútra sarkán az elmaradhatatlan kocsmá állt. A tervező mérnök biztosan úgy rajzolta meg az utcákat, hogy azok a főútra merőlegesek legyenek. De hát a valóság más lett. Az egyik sarok hátrébb került a másiknál, így a ház sarkán álló ember csak néhány lépés megtétele után láthatott be a szemben lévő utcácskába.

A kocsmá bejáratát úgy építették meg, hogy az levágja az épület sarkát. Sem a főútra, sem a mellékútra nem nyílt. Valahogy a kettő közé. Így a kinttörtő részeg jobbra lépve a főúton, balra a mellékúton találta magát. Lépcsői igen kopottak voltak, jelzve, hogy gyakran veszik igénybe szomszjukat oltani kívánó emberek.

Akkor kicsi lehetett a forgalom, hiszen a mezőgazdaságban mindig akad tennivaló.

A rendőrnök az a dolga, hogy ügyeljen a rendre. A fűtő óre pontosan tudta ezt, ezért járta az utcákat, s be-benézett a kocsmába is. Tapasztalatból tudhatta, hogy ott abban az időszakban alig talál épkezelő embert. De mit lehet tudni? Talán meg is szomjazott a nagy melegben. Talán elfáradt, s a lübsben kívánt felfrissülni. Nem tudhatom.

Sípos Loránd grafikája

Tény, hogy akkor lépett ki a kocsmá ajtaján, amikor én a kis Csepellel a kocsmával szembeni utcából a főútra fordultam. A rend őre meglátott, felemelte a kezét, s megálljt parancsolt nekem. Nyomban meg is álltam, mire ő azonnal rám is roccsent:

Kedves Olvasóink!

Kérjük, hogy személyi jövedelem-adójuk 1%-ának felajánlásakor kedvezményezettünk ebben az évben is a folyóiratunkat kiadó Bajai Honpolgár Alapítványt jelöljék meg.

Adószámunk: 19047403-1-03

Hálásan köszönjük támogatásukat!

Bajai Honpolgár Alapítvány

– Miért nem intett?

– Intettem.

– Nem intett.

– Intettem. (Akkoriban még nem volt irányjelző lámpa a motoron.)

Így ment ez még néhányszor. Aztán amikor már láttam, hogy aligja győzőm meg igazságomról, azt válaszoltam:

– Nem intettem.

A rend őre elégedett volt magával. Elkéste személyi igazolványomat, a jogosítványomat és a forgalmi engedélyemet is. Minden rendben volt, csupán a lakcímen akadt meg a szeme: állami gazdaság. Ha állami gazdaság, akkor ott minden az államé! Még a motorkerékpár is. Így aztán a menetlevelemet kérte. Azzal nem rendelkezem, hiszen saját – máig is kedvenc – gépemmel közlekedtem. Nem voltam az állami gazdaság dolgozója, nem küldött ki senki, nem volt szűkösöm rá. Az lett volna a szabálytalan, ha van menetlevelem.

A menetlevél követelése igen furcsán hatott. Rájött ő maga is. Elszégyellte magát, s erőt vett indulatán is. Visszaadta a papírjaimat, aztán engedélyt adott utam folytatására. Még kioktatni is elfelejtette. Egyik tévedését a másik mosta tisztára.

Kovács T. Sándor

Előfizetői felhívás

Fizessze elő lapunkra 2015-ben is!

Az előfizetés díja

helyben (házhoz szállítva) 3 000 Ft

vidékre (postaköltséggel) 6 000 Ft

külföldre (postaköltséggel) 11 800 Ft

Cím: 6500 Baja, Munkácsy u. 9.

Telefon: 06-79/322-600

Bajai Honpolgár Alapítvány

Mindig figyeltem azokra a tanítványokra, akik szívesen jöttek velem...

Dr. Szentjóni Szabó Tiborné Drégelyi Zsuzsannával tanári pályáról, irodalomról és sok egyébéről

Szentjóni tanárnőt 1981-ben ismertem meg, amikor diákként a III. Béla Gimnáziumba kerültem. Szerencsésnek mondanám magam: nagy tanáregyenlőség közelébe kerültem mind tanítási órákon, mind délutáni, tanórán kívüli foglalkozásokon, tevékenységekben. Zsuzsa néni orosz tanított akkor, és szerencsére a tantárgyfelosztás kedvezett nekem... Később kollégák lettünk.

Zsuzsa néni a közelmúltban nevezetes születési évfordulót ünnepelt, azt megelőzően a Pécsi Tudományegyetemen aranydiplomáját is árvehette – ezen alkalomak apropóján kerestük fel. Elégedett embernek valíja magát. Úgy érzi, magánéletében és munkájában is elérte azt, amire vágyott; boldog, kiegyensúlyozott életet él, amiért hálás családjának, diákjainak, munkatársainak.

– Melyik az a három kulcsszó, amellyel életedet, értéktendétedet szimbolizusan érzékeltetni tudnád?

– Család – hivatás – könyvek. Számomra ezek a fogalmak jelentik az értelmi és érzelmi harmónia meglétét az életemben.

– Mit jelent számokra a család? Hogyan változott ennek a fogalomnak a tartalma, jelentése az idők során?

– Kisgyerekkoromból is fölsejlenek emlékek, a családi összejövetelek, nagyszülők, nagynénik, unokatestvérek... Mindig az él bennem, hogy szerető családban születtem.

– Kikből állt a szűkebb család?

– Két testvérem van: Edit nővérem és László öcsém. A nővérem Budapesten él, az öcsém Baján. Nagyon összelátottak vagyunk most is. Szüleim nyugodt légkört biztosítottak számunkra, holott az a kor, amelyben nevelkedtünk, nem volt könnyű.

– Milyen gyerekkori emlékek idézik fel a történelem viharait?

– A kisgyerekkorom a háború előtti időszakot jelenti, de a háborútól kezdve mai napig emlékszem azokra a félelmetes dolgokra, légiraidákra, a Duna-híd bombázásra, amikor a pincébe kellett lesemni. De akkor, gyerekként ezek érdekes módon nem is voltak félelmetesek, biztonságot jelentett a család.

Pontosan emlékszem arra a számonmra is hihetetlen találkozási, amikor édesapám 1947-ben, három év után hazajött az orosz hadifogságból. Édesanyjammal és testvéreimmel kimentünk a vasútállomásra. Ábécérendben érkeztek haza a hadifoglyok, és az első napon már a B betűnél tartottak. Úgy gondoltuk, mostmár biztosan jön a mi apukánk is. Ott álltunk, vártnak, láttuk a többi ember filmbé illő találkozását, az őrcsört, a sárat, az öleléseket. Nagyon szomorúan, szótlannal mentünk haza, mert édesapám nem érkezett meg. Másnap az október 6-i ünnepségre indul-

tunk, és szembejött velünk egy nagyon magas, vékony katona. Edit nővérem eliskoltotta magát: „Apa!”, de akkor már én is rohantam... Hihetetlen öröm volt, hogy az én apukám lithon van. Kiderült, hogy az orosz ébécé szerint baladtak a katonák hazaszállításával, tehát a D kezdőbetűsöket a G-sek után következnek... Ez volt az első találkozásom az orosz nyelvvel.

– Összességében milyen hangulathat talált a gyermekéveid?

– A szüleimnek komoly erőfeszítésébe került a háború utáni újraképzés, a nyugodt élet megteremtése. A gyerekkorom örömteli volt, vidámsággal, sok játékkal telt. Nagy udvarunk és kertünk volt, mindig sok barátom vett körül, és mi roppant kreatívak voltunk a játékokban... Színelőadásokat rendeztünk testvéreimmel, barátainkkal a családtagoknak. Naiv, tiszta gyerekek voltunk. Édesanyám biztosította a békés családi háttérrel iskoláskoromban. A nyugodt, biztos családi fészék megteremtését töle tanultam.

– Milyenek voltak a középiskolás éveid?

– Középső helyet tölt be az életemben a III. Béla Gimnázium: 1954–58 között voltam a diákja. A középiskolás életemben minden belefért: atlétika (400 méteres síkfutásban országos 4. helyezést voltam), szavalfolyverseny, irodalmi pályázat Dosztojevszkijről, rengeteg olvasás. Keszthelyi tanár úr, az irodalomtanárom ellátott könyvekkel, irányította az olvasmányélményeket, megbeszélte velünk az olvasmányélményeket. Akkor olvastam el az orosz klasszikusokat, angol regényfolyamokat, Thomas Mann Varázshegyét. De Dániel tanár úr matematikánál is emlékeztetett velünk.

– A III. Béla Gimnáziumhoz több szállal is kötődés.

– Édesapám kisgimnazista volt az iskolában, majd tanított is, igazgatóhelyettes is volt. A testvéreim is a Béliában érettségiz-

tek. A gyermekeim, valamint két unokám is ide járt, ide jár iskolába. Én másfél évtizedig voltam tanára.

– Hogyan változott a család később?

– Tiborral egy nyári továbbképzésem ismerkedtünk meg, majd a házasságkötés után nyolc évig Debrecenben éltünk, dolgoztunk, lévén fejlem debreceni. Ő is pedagógus, matematika szakos. Örültem a Bajára visszaköltözésnek, számomra ez a város, a Duna, a Sugovics az otthon. A férjem is megszerette, megvezekta ezt a várost, Mikés Kelemen szavait kölcsönözve szokta mondani: „Úgy szerettem Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágot.” Bajának valljuk magunkat; a gyermekeink is itt születtek, nevelkedtek. Két gyermekünk van, Tamás és Zsuzsi. Ők négy unokával újandékoztak meg bennünket, legnagyobb unokánknak a közeljövőben ünnepeljük 20. születésnapját. Számunkra nagy öröm, hogy végigkövethettük a fejlődésüket, együtt nyaraltunk kicsi koruktól mostanáig.

Figyeljük őket, gyönyörködünk bennük, hallgatjuk az unokákat, amikor ők négyen beszélgetnek egymással. Híz ötven nekünk, mert fiatalok között vagyunk. Aggódunk is, hogy boldoguljanak és boldogok legyenek. Tamás fiunk Budapesten orvos, Zsuzsi lányunk családgyálm Baján él. Amikor csak tehetjük, összegyűlik a család, az ünnepekkel is együtt töltjük.

– Hogyan telnek a hétvégénapok?

– Közele terveink mindig vannak, igyekszünk tartalmasan élni. Ami kulturális esemény van a városban, kiállítás, előadás, zenével kapcsolatos dolog, az érdekel bennünket, de Pestre is megyünk színházba, kiállításra. A közelmúltban élvezettel hallgattuk Francesca Proviszionato templomi hangversenyét, láttuk Pesten a Rembrandt-

kiláltást, Kalka Jánossal egy Iben-darabot... A férjem társam ebben, szívesen járunk a kulturális rendezvényekre.

– A második szó a hivatás. Miért éppen a tanári pályát választotta?

Édesapám és a nagynéném is pedagógus volt, a nővérem is az lett. Édesapám tanársága meghatározta az egész életünket. Apukám iskolából hazérvre leült a család-édélmei, mindig ugyanabban az időpontban (két óraker), és hol humorosan, hol komolyan mesélt, bangulatosnak tűnt az iskolai élet. Számunkra és számára is természetes volt, hogy ezt a pályát ajánlja nekünk. Pécsre jelentkeztem a Pedagógiai Főiskolára, magyar–orosz szakon végeztem. Oroszt tanítottam, arra volt szükségem.

Az ELTE-n szerettem egyetemi diplomát – miközben a Gyakorlóban dolgoztam, tanítóképzés hallgatókat mentoráltam, részt vettem az alsó tagozatos orosz nyelvű könyvek kipróbálásában. Nem is tudom már elképzelni, hogy három éven keresztül hogy tudtam ennyi mindennel párhuzamosan foglalkozni.

– Hol tanított?

– A Tóth Kálmán Gimnáziumban és Vízgyűjtő Szaközépfiskolában kezdtem tanítani. Különbözők voltak az első évek, amikor még nagyon kicsi volt a közéletiség a tanítványaim és köztem. Szókimondási mondati a fiatal kollégáknak, hogy tudjanak róla: hatalom van a kezükben. Utána Debrecenben tanítottam, majd visszatérve a városba az Ének-Zenei Általános Iskolában és a Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában dolgoztam. Tanári pályafutásom utolsó 15 éve újra a III. Béla Gimnázium lett.

– Te nemcsak tanítottad, hanem megtanítottad az orosz nyelvet. Hogy lettél sikeres tanár?

– Mindig igyekeztem megtalálni azokat a módszereket, amelyek nyelvtanulásra ösztönzik a gyerekeket. A nyelvtanulás ugyanis idő- és akaratigényes munka, ezért motiválni, inspirálni kell a diákokat. Fontos, hogy megérezzék, hogy élmény idegen nyelven megszólalni, emberi kapcsolatokat teremteni.

Mindig felfigyeltem olyan tanítványokra, akik szívesen jöttek velem. Nyári táborok, orosz nyelvi műsorok, versenyek szervezésében vettem részt. Emlékszem, hogy egyszer egy fordítási versenyt hirdettem meg, és a tanulók nem férték be a nagy előadóra. Egyre több olyan tanítványom lett, akik nyelvvizsgára mentek a Rigó utcába, pedig akkor ez középfiskolában nem volt még általános. Egyre többen értek el az OKTV-n (országos középfisko-

lai tanulmányi verseny), országos orosz nyelvű szövevényen szép eredményt. Számomra fontos volt, hogy az országiság mellett, kultúra, szokások megismertetése mellett a nyelvtanítást alkalmasan tegyem a nyelv gyakorlati alkalmazására.

– Vanak alapelveid?

– A nyelvtanítás alapjaira szerintem: a következetesség, a rendszeresség, az igényesség, a célirányosság minden órák, témakörben és tanévben. A mindennapokban nem mindig tetsző, de fontos: követeltek, mert tisztellek. Éreznie kell a gyerekeknek, hogy azért követeltek, mert tudom, hogy képes rá.

– Az orosz mellett a magyar a másik szakod.

– Magyar a gimnáziumban akkor tanítottam, amikor az orosz nyelvű órák száma csökkent, sőt évekre megszűnt. Örülök, hogy a közelmúltban újra indult orosz nyelvű csoport. A magyartanítás számomra öröm volt. Korábban is vágytam rá, érdeklődéssel hallgattam az érettségien a magyar feleleteket.

– Jól döntöttél, amikor a tanári pályát választotta?

– Szerettem tanítani. A férjemmel, bár nem azonos szakot tanítottunk, pedagógiai kérdésekben sok gondolatot cserélünk. Mi minden reggel örömmel mentünk dolgozni.

– Tudom, hogy néhány évvel ezelőtt az angoltanulási kapcsán egy új nyelvtanítási módszert ismertél meg.

– Kétülből 10 éve jártam egy angol nyelvtanfolyamra, és nagyon élveztem újra tanulni. Ma is előveszek időnként egy-egy feladatlapot, szókártyáképpen megoldom. Ez csiszolja az ember gondolkodását, frissen tartja memóriáját.

– A harmadik szó: könyvek.

– Gyerekkoromban is voltak otthon könyveim, a nagynénik ellátta bennünket könyvekkel: Grimm, Andersen meséivel. A nővérem mellé odalátnak, hallgattuk őt. Később magam olvastam őket. A középfiskola meghatározó volt az olvasásban. Az oroszhoz való vonzódásom sem a nyelvtanulással, hanem az olvasással kezdődött. Most rendszeres könyvtérfigyelő lettem. Kétszert már nem viselőnk, nincs is hol elhelyezni azokat, nem a családi könyvtár bővítése a cél. Nagyon szeretem Eszterházy Pétert, Kertész Imrét, Závada Pált... A mai orosz írók közül mindig élményt jelentett egy-egy új Ullickaja-mű. Ma már többnyire nem regényeket olvasok, inkább a memoáriumokat szeretem. Most az évforduló kapcsán sok első világháborús könyvet vettem elő. Olvastam egy könyvet, *Két úr kísért* címmel, amelyben magyar szer-

zők írnak az I. világháborúról. Ahogyan Móricz, Kassák, Tusziaszky, Szép Ernő írta. Háthoronzogató és félelmetes volt. Megdöbbentem, hogy a nagyszüleim és a szüleim min mentek keresztül. Világképpárti vagyok... Tetszett a közelmúltbeli olvasmányaim közül Bryson Shakespeare-tanulmányja is.

– Vanak-e olyan könyvek, amelyeket sokszor elolvastál?

– Az orosz klasszikusokat nem egyszer kézbe veszem. Nem úgy, hogy végigolvasom őket, hanem meghatározott helyeken kinyitom ezeket a könyveket. Például *A Karamazov testvérekből* A nagy inkvizítor, az *Anna Kareninából* az elejét kedvelem, a *Háború és béke*ből azt a részt, amikor Andrej az austerlitz csatamezőn felve felbőr az égre, és azt mondja: „Én eddig nem ismertem ezt a magasságot...” *Az Anna Karenina* alapján sokszor elgondolodom azon, hogy „boldog családok mind hasonlóak egymáshoz, minden boldogtalan család a maga módján az”. Féltém a könyveket. Az olvasás hiánya érzelmi elvárosodáshoz vezet.

– A középiskolában atlétikából országos eredményed volt. Hogyan alakult a sporttal való kapcsolatod?

– Versenyszerűen atlétizáltam. Ez sok edzést jelentett, télen alapozást. Egy sérülés miatt vége szakadt a „sportkarrieremnek”. Szerettem kosarozni, elcsobran a társaság, a csapatjáték mist. Volt időszak, hogy rendszeresen jártam úszni. Ma sokat sétálok, és a sporttal való kapcsolatod az unokák kosármérkőzéseinek látogatása jelenti.

Zsuzsa néni mindig tisztelt, mert a naprakészsége, határozottsága, nyílt tekintete, mosolya tisztelet parancsoló volt; nem félelmebbi fakadón, hanem őszintén, belülről jövően. Elgondolkoztam azon, melyik lenne az a három szó, amelyekkel én jellemozném őt. *Fraciátisz*: Nagy igényességgel fogott hozzá minden feladathoz. Pontosán tudta, mikor mit fog tenni, az elképzeléseit következetesen végigvitte. Ez jellemző rá önmagával és a tanítványival szemben is. *Szavert*: Szigorú tanárunk volt, de nem önféltén az. A diákok érdekei irányították, mindenben számíthatunk a segítségére. Érezük a jóakarását, szeretetét. *Műveltség*: Elkáprázoltatt bennünket a tudásával. Nem nyelvet tanított, hanem kultúrát. Büszke vagyok rá mindezekért, és azért is, mert ki meri mondani, hogy elégedett az életével. A tekintetéből áradó nyugalomnak és derűnek minden bizonyíték az a forrás.

Nagy Erika

Három fiatal ember, akiket összeköt a természet, az állatok, madarak és a fotózás szeretele. Egyikük, Schneider Viktor még diák, a bajai Szent László AMK tanulója, míg a szegedi Balla Tihamér és a békéscsabai születésű, Dévaványán élő Diós Kristóf már egyetemi tanulmányaikat folytatják, nem távolodva el szenvedélyüktől. Hármójuk közös fotókiállítása – amely január 13-án nyílt meg a Szent László AMK-ban – elkalauzolja a nézőt az érintetlen természet csodás világába. Persze, nem akármilyen érzékenységgel szükséges ahhoz, hogy természetjárás vagy éppen önkénteskedés közepette észrevegyék a szemük előtt zajló családi drámákat, szép pillanatokat, és meg is örökítsék azokat. Balla Tihamér Három meg három című fotójával tavaly elnyerte az Év Ifjú Természetfotósa díjat, de az összes többi kép is – az állatportrék, az élet egy-egy apró villanását felidéző képek, a szikrázó havas táj vagy a romantikus alkony – díjat érdemelt. (S. B.)

Három meg három (Balla Tihamér)

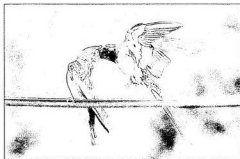
Revírharc (Balla Tihamér)

Valaki figyel...? (Schneider Viktor)

Füleskavik portré (Schneider Viktor)

Eletés (Diós Kristóf)

Egerészölyvek (Balla Tihamér)

Hómezők királya (Diós Kristóf)

Narancsban a Pritzpa-tó (Schneider Viktor)

A lehetőségek poétikája

A Kilitő-díjas Antalovics Péterről és első kötetéről

Tavaly Antalovics Péter érdemelte ki a Kilitő Irodalmi Díjat, amelyet évről évre állandó összetételű bíráló bizottság ítél oda az Újvidéki megjelent Magyar Szó napilap Kilitő című kulturális mellékletében publikáló fiatal szerzőknek. A tavalyi nyertes 1993-ban született a vajdasági Bácskertesén (Kupuszina), jelenleg az újvidéki magyar tanszék harmadéves hallgatója. Verskéziratát a Forum Könyvkiadó Intézet szírije már 2012-ben díjazta a 35 évnél fiatalabb szerzők számára meghirdetett pályázaton, a kötet Örökszoba címmel jelent meg 2014-ben.

A szírii kéréselt kéziratot jutalmazott, a kötet szerkesztje közösen előt is emelndta, hogy nagyon kevés megbeszínálója volt a szerzővel. Egyáltalán nem meglepő, hiszen Antalovics Péter már jóval korábban megméretette magát különböző irodalmi portálokon, amelyeken mind a moderátorok, mind az olvasók kommentárjai azonnali visszajelzéseként segítettek a költészet és a vers fölötti töprengésért. Tapasztalataiból azt szúrta le, hogy a pályakezdők számára legfontosabb a kíméletlen és kompromisszumot nem ismerő önkritika gyakorlása. Az egyciédvél vállás szerinte személyes kaland, amelyhez elengedhetetlen az őnismeret és az önkritika vállalása. Egy interjúban a feltérképező fiatal szerzők lehetőségeivel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy a publikálni vágyó szerzőnek kell rálelnie a lehetőségekre, amelyeket a szinte számtalan pályázat és internetes felület egyaránt biztosít, majd ezekkel a lehetőségekkel kell élnie, természetesen saját értékeivel gazdálkodva, hogy az első kifutást több is követhesse. A Vajdaságban élő fiatal alkotóknak pedig azt üzenete, hogy Magyarországon is érdemes próbálkoznunk mind publikálási, mind könyvkiadási fronton.

Antalovics Péter fiatal kora ellenére egy időszakkban szerkesztője volt a Lackfi János és Jónás Tamás által elindított *dokk*. Ha irodalmi portálnak, mi sem természetesebb, hogy a felől is érdeklődtem nála, milyen elvárásokkal fordul a vers irányába. Választ érdemes szó szerint idézni: „Talán nincs szubjektívebb dolog annál, hogyan ítélünk meg egy irodalmi művet, adott esetben verset. Vannak bizonyos alapkövetelmények, de ezen felülmelkőde már megmagyarázhatatlan, miért tetszik egy vers, illetve miért nem tetszik.

Alapkövetelmények alatt olyan fogalmakat értek, mint a formakultúra ismerete (leginkább formavers esetében), sallang- és közhelyetenség, helyes nyelvhazsál, logikai következetesség stb. Ezen kívül a versnek tartalmaznia kell valami újat: új közlést, új kifejezsmódot, legjobb esetben új kifejezsmóddal megfogalmazott új szerű közlést. Minden ember specifikus, és a vers opuszaz lenyomata ennek az egyedl, meg nem ismételhető entitásnak. A vers egy hangulat megörökítése specifikus módon, és ez az a mód, ami egy idő után stíluszat meredvök. Mind egyszerű befogadóként, mind szerkesztőként a legjobb, ami történhet, ha a vers olvasása közben megfeledekem arról, hogy befogadó, illetve szerkesztő vagyok.”

Antalovics Péter poétikáját illetően a kritika egyaránt felvetette a tudatosság és ösztönösség fogalmát, mindkettő esetében a kifejezsmód indítatásának megbecsülését és megtartását javallották a bírálók, méltánat. Vagyis, Antalovics költészetét úgy jó, ahogy van. Pályázzal ezel szemben a folyamatos fejlődés és előrelépés híve, bizonyára van is előtte újabb meghódítáható szegmense a lírai megnyilvánulásnak. Egyelőre ennél a műnemnél dökölt, noha ír prózai futamokat, ám azok esetében még erősen munkál benne az önbírálat. Talán inkább drámat írna, ahhoz viszont megérzése szerint még végig kell járnia a líra jeges és lángoló mezőit.

Az említett kritikai recepció mellett szeretném a szerző költői pozícióját és az általa fűtumatott versvilágot paradox módon inkább a bizonytalanság határozza meg. Mondhatnám, Antalovics Péter saját elbizonytalanságát kamatoztatja, ha nem ennél többről lenne szó. A bizonytalanság nála nem pusztán lírai állapot, hanem gondolati (bölcséleti) alapvetés (tehat nem ösztönös megnyilvánulás), ami a nyelvfilozófia révén lehetővé teszi a megfogalmazott szöveg jelentésének értelmezését, másrészt értelmezhetőségét, félreértésének lehetőségét, illetve ezek szembe állítását vagy ötköztesését. A bizonytalanság finomítja az érzékelést és élesíti a tudatot, hiszen aki bizonytalan, annak folytonosan részen kell lennie. A *Örökszoba* voltaképpen verszobák leporellója, s a költő egyszerre élvezi a szobákban a bezártságot és a kitérésre készítő kíváncsiságot, a fűkutatott (lelki-szellemi) zugokat, az otthonosság

melegét, a meg nem tapasztaltak kitérését, az idegeniség élményét, a felfedezésre váró világot. A versszoba egyszerre belakható és elhagyható, sőt, az *Örökszoba* tanúsága szerint magába vonja a falu és a város, a periféria és a centrum kettősségének hatását. A költő szállóhelye dolgos és mélyen vallásos, hagyományörző falu, innen indult a vele szinte egykorú Csizmadia Anna Junior Prima-díjas népdalénekes is. Az első kétezer fős falu után Újvidék újabb csodáira nyitott kaput, a várost a költő megszerette, de megszokni mindmáig nem tudta.

A versírás Antalovics esetében nem eruptív folyamat, nem spontán megnyilatkozás, hanem verbális és gondolati, a vers vizuális megjelenésére is összpontosított, jelentésképző sortérekkel, központoszással való bibelődés, ami megakadályozza, hogy az emóciók banalitása bilienjenek át, vagyis a vers katalizátorként, mintegy érzelmi nyagatkozó működök. Ugyanakkor, miként egyik versében írja: „A megszokás halált [jelent]”, vagyis a versalkotás az érzelmek figyelmeztése révén újabb feszültséget generál, hogy a költemény ellenálljon a szürke megszokásnak, bátran inceskedjen az érzelmek és a költészet előrevetülő halálával.

Abszurdnak tűnő, az oximoron retorikai (egyben stiliztikai) alakzatát idéző, az egyenest kizáró jelentéstartalmakat ötvözö gondolati egységek különös tartományának határát szűrölő szöfordulatai, mint pl. „szabadsba zártak”, „csinálod a semmit”, „magamat hallgatom ki” koronája a paranaoia című egycsoros: „nincs hol nem lenni”, ami a címmel együtt értelmezve elbizonytalantja az értelmezőt, és a költemény már nem lírai versként funkcionál, az érzelmi regiszter helyett az értelmét szölataltja meg, ezzel is bizonyítva, hogy a versekben vállalt bizonytalanság nem tapasztalati jelenség, hanem filozófiai alapvetés, amit a költő többszörösen körbe jár, és újra értelmez. A félelem, a bizonytalanság, a hallucináció, az álom képződök meg a versekben, amelyek mindig kicsit abszurdak vagy éppen nagyon szeszélyesek.

Jellemző, hogy Antalovics a verseiben gyakran nem törtéteárol beszél, hanem a megtörténés lehetőségéről, ami a vezermotívumként megjelentelt kvízti határozatlanságot, a poétikája sarkalatos pontjátá emelt bizonytalanságot nyomatékosítja.

Fekete J. József

Antalovics Péter verseiből

Antalovics Péter
(Pajzer Csaba fotója)

(formagyakorlat)

most az van, ami nincs.
most az nincs, ami lenne.
most van egy nap az égen,
ezt látom éjjelen.

most az van, ami látszik.
most látszik, ami nincs.
most bárhova képzellek,
még karcsú árnnyakod sincs.
most kell nekem egy jétké,
hogy befolyjaim magam,
most úgy döntöttem, leszék
saját úres szavem.
most nem kell semmi béka,
hímba írsz rám nézen.
most nem haragszom magamra,

nem haragszom egészen.
most azt írod, hogy gazemb,
most elolvassom lényeg,
de viláskolni még köp-
telen vagyok, értsd meg.
most éreks egy kis pántost,
hisz úgy vagyunk, hogy mégsem,
majd félreveszem szemet,
hogy neved ba ne vissem.
most felvilán a kék fény,
de hangod rög elvettem,
most nézd végre te az úres
ablakot helyettem.
most kottinok, mit írtd,
de nem írhatok vissza,
mert így fessze a jétké,
és nem jó, azí fessza.
most van egy rap az égen,
ez mindig látom éjtel,
te fekdjél tovább mellettem,
én jászom majd a fényvel.

(destruktív)

most tárgyilagosan akarok rólad írni.
egy hónapja azt sem tudtam, ki vagy.
egyszer észrevettemek, nyersen a nő, azóta
létegetem, ha láttak, ha nem, köhagy.

tagam újra találkoztunk, véletlenül.
véletlen volt, mint ószótán a rapfény.
azóta destruktív minden gondolatom;
a slytban ílet egy újabb térbe kerül.
(lárdtan szól a skészigen a vak lény:
halltál hőselmet bemezőtleni hagyom.)

olyan vagy nekem, mint fénynek az éjszaka:
éimersékké a világ végén, ha láttak,
nem kívánok magamnak szíves képeket
rólad, nem kívánok a hosszú hallatnak.

évforduló

három éve, hogy utójára magamév tettétek.
legyen most ez egy nem hivatalos évforduló.
valami rendezetlenül történt vezt, ami össze-
fogjalja felállás érzéseimet szarhárodól.

három éve, hogy utójára magamév tettétek,
és a hátróztól dítum felbroszt beznom valami
ellenzést. hogy a szél, a homlok, az ajkak nem
ott voltak, ahol rendezetlenség szerint kellett volna.

azt hiszem, két nap után hazudtam először neked.
felteke szoknyában vetél, és rendkívül módon
szarál létszám akartad, hogy együtt legyünk szíves
sefcsappókat ártól érte, legutóbbis így emlékszem.

ha most valami bérősdégen nézél a szemembe,
megyődőlél, hogy hazudok. ezt természetesen
szabad, és nem veszt vissza közösen képítelt
szadírmaszunkból. a szerződés nem ismer felzár

határokat. kényszerbeleg vagy, mint én. jól ismerlek.
a szafi fény követés jeleenség, a cellagok főzőn
meszáltszának, te pedig áliz, mint egy józsep,
és szemel függőnyvel elbakt, péris ablakok.

Kínai kalandok 2. – Kínai képeslapok

Rettentően elcsámpelt ez a cím, de a mon-
dás szerint aki egy hetet tölt Kínában, az
kényvet ír róla, aki egy hónapot, az cik-
ket, aki egy évet, az képeslapot; úgyhogy
maradték a képeslapoknál, és csak arról
mesélnek, amit láttunk. Főleg az iskolán
kívül, hiszen azért jó Kínában dolgozni,
mert az egzotikus utazáshoz elég felszállni
a kilencos buszra, a kalandtúrához pedig
ugyanez ajánlható a reggeli csúcs idején.

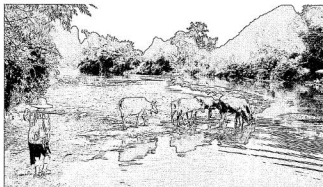
Korábban már írtam arról, hogyan kerül-
tünk Kínába, de azért röviden összefogla-
lóm: jelentkeztünk angoltanárnak, és egy
hét kiképzés után már munkába is állhat-
tunk Kína egyik általános- és középiskolá-

jában, hogy feleségemmel ketten 1600 diá-
kot névegyünk arra, hogy hajlandó legyen
angolul is megszólalni. Na, ez az a rész,
amiről most nem lesz szó, inkább arról,
hogy mit csináltunk, amikor nem ezt.

Kína nagy. Tudom, ez nem újdonság,
Logikusan változatos is, mégis minden-
kének ugyanaz jut eszébe, ha a *Kína* szót
hallja, és éppen nem a termelés külföldre
szervezése a téma: agyaghadserg, Nagy
Fal, Tiltott Város, pedig van más is.

Dímbe-dímbe Yangshuo – Úticélunk
a világ egyik legszebb karstvidékének
fővárosa. Nemcsak a Kínába látogató

hátizskos turisták listáján, de a belföldi
turisztikai célpontok közt és a 20 fős
bankjegyen is szerepel, nem is érde-
mentlenül. A rizsföldekből minden figye-
lmeztetés nélkül, függőlegesen nőnek ki
a cukorsüveg alakú hegyek. Nem egy,
nem kettő, hanem ameddig a szem ellát.
A lány, kerek formákat igazán hangsúlyozza,
hogy a növényzet zöld bársonyba vannak
húzva. Bár az idő ereffelőle szinte mindig
párás, ezáltal szerencsénk volt: ragyogó
kék ég fogadott minket. Elsőként a kris-
tálytisztaság Yulong folyó partján tettünk
egy jó hosszú sétát. A rizsföldek között
kanyargó folyócskát néhány száz méte-

A Yulong folyó partján

renként egy-egy gát duzzasztja fel, így nemcsak a földek öntözésére jut elég víz, de arra is, hogy az amúgy pataknyi folyón bambuszutattal utazhasson az ember, miközben a tájat szemléli. Már ha éppen nem ezével csordogtákt le a vakációzó kínai családok irgalmatlan hangzavar kíséretében, rettenetes visongatással, ahogy az egymás mellett elhaladó tutajok utasai egymást fröcskölnek. A mi örömlincse ez a kőszak a folyó felsőbb szakaszán: tombolt, lejjebb, a rezzenéstelen vízben tükröződtek a hegyek, illetve a folyóparti bambuszok. A hegyek nélkül is lett volna elegendő látnivaló. Bivalky legelészték a tartárny vagy dagonyáztak a sárban. Pótléklen dolgozó emberek mellett haladtunk el az asztrányi széles gátaikon egyenesútvonalra, amelyek a rizsparcellákat választják el. A falkában a lecsartott rizs szárait a házak előtt erre a célra lebetonozott patacon. A gyerekek néha átgerelyezték, hogy egyenesen feje a nap. A nagyobbak fontoskodva tolták-húzták a figereblyéket, és szigorú arccal kritizálták a náluk alig néhány évvel fiatalabb munkáikat.

Az Avatar Halleluja-hegysége – Következzen kiruccanásunk Zhangjiajiebe vezetőit, amikor november elején váratlanul ránk szakadt négy szabadsnap. Gyorsan megszerveztünk egy utazást egy újabb lélegzét-elállító tájra. Bár ide is a hegyek miatt jöttünk, de alig lehetne különbözőbb két táj, mint Yangshuo és Zhangjiajie. A legenda, miszerint ezek a hegyek ihlettek az *Avatar* című film lebegő hegyeit, egyrészt nem igaz, másrészt nem fog soha kibánni, mert csak rá kell nézni. A bársónyos zöld, légy vonalú karst után a vörös-és-narancssárga sziklapengék, fűrészek és kardok között mintha egy teljesen más bolygón jártunk volna.

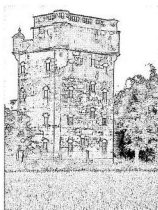
Például a Pandorán. A tájat szabdaló völgyek alján sétálva is kicsinek érz magát az ember, de ha elkezd felkapaszkodni a fennsíkra, akkor kezd csak igazán átérzeni a brutális sziklaoszlopok magasságát. Alapterületre egyik sem túl nagy, némelyik egy családi ház udvarán is elférne, miközben a csúcsa a Gellért-hegy magasságába nyúlna. Fentről végignézve a tájon igazán elől az ember szava. A sziklapillérek legvárhatóbb pontjain nőttek ki girbegurba fenyők, ha találtak egy vékonyka repedést, amelyben gyökeret eresztettek. Tömény pára ült meg a tájat, csak az utolsó napra tisztult ki egy kicsit, de ez semmit nem árthat a táj hangulatlanságának. A sötét szurdokokból kinyúló oszlopok között beázó felhők klasszikus kínai tusfestményre varrtosolták a világot. Egy ilyen kilátást elnézve pedig akármilyen legendát el lehet hinni. Ha ezek a hegyek léteznek, akkor bármilyen igaz lehet.

Egy „lebegő hegy” Kínában

Az én házam az én vasbeton erődöm Egy másik hétvégén dél felé indultunk, hogy Kaiping környékén nézzünk szét, a korai huszadik század által formált tájon. Ugyan a bambuszerdő is érdekes, hiszen ha bambuszerdőben sétálhat az ember, ahol a monotonitást szinte csak banánfák szakítják meg, már nem lehet rossz helyen, mégis az építészet az, ami ezt a környéket is a világörökségi listára helyezte. Kaiping környékéről rengetegen vándoroltak ki Amerikába, hogy ott dollárért cserébe kuliként felépítsék az Egyesült Államokat. Abból is főleg Kaliforniát. Voltak, akik meggazdagodtak, de ha nem is gazdagodtak meg, visszatérve Kínába, az amerikai megtakarításból irigylésre méltó módon tudtak élni. Nyilván akinek van pénze, annak vannak igyei is, és akkoriban a kínai kormány nem állt éppen a helyzet magasztalán. Pu Ji, az utolsó kínai császár éppen azért küzdött, hogy visszaszerezze trónját, a hadurak pedig azért, hogy nagyobb területet urajanak, a közbiztonság meg nem érdekel senkit. Ennek köszönhetően a gazdag hazatelepülők a külföldön megtanult technológia alapján, a hagyományos kínai értékek és az akkori közállapotok elvárásainak megfelelően építettek fel házaikat. Konkrétan több emeletes vasbeton tornyokba költöztek, amelyek minden ablakát vasbálkával zárták. Némelyiknek erkélyei is voltak a felsőbb emeleteken. Ez a szubtrópusi klímában nagyon kellemes, továbbá a lefelé néző löresek miatt roppant funkcionális is, ha az ajtó előtt tartózkodó személy olyasvalaki, aki úgy gondolja, hogy nem szeretne vasutat építeni az óceán túloldalán, de a pénz jól jönne neki. Eredetileg 3000 lakótorony volt a környéken, és mivel leginkább erődnek tervezték őket, még az elmúlt század brutalitása és politikai borzalmai után is áll még közülük 1800. Némelyikben múzeumot alakítottak ki, így lehetőség nyílik arra, hogy belépőjegy fejében a tetőről megcsodáljuk a zavarba ejtő panorámát. Bambuszerdők, rizsföldek, halastavak és mindenféle szépen díszített családi erődök.

Made in Macau – Az újév lehetőségét adott, hogy elugorjunk Makáuba is. Nekünk, magyaroknak sokat nem mond a név, mert a matchboxok alján nyomott „Made in Macau” felirat ugrik be róla. Pedig manapság már másféle játékpár mozgatja a várost. Kártya, de nem a mako, sokkal inkább a black jack. Kínában a szerencsejáték szigorúan tilos, ami talán nem is olyan nagy baj, hiszen a kínaiak imádják elveszteni mindenkiket. Kasszinók emle-

Lakótorony a modern időkben

getésére mindenki Las Vegasra gondol, pedig Macauban hatszer annyi pénzt vertek el tavaly. Konkrétan az ebből származó bevétel 45 milliárd dollár volt, ami önmagában is szép szám, de ennél talán többet mond, ha hozzáfészessem, hogy ugyanebben az évben Magyarország teljes bevételé 62 milliárd dollárt tett ki. Természetesen rendelkezésre áll a városban elegendő mennyiségű hihetetlenül izléstelen kaszinó, amelyek közül egyet sem látogattunk meg. Helyettük inkább a keskeny utcákon böklésztünk. Akár csak Hongkongban, itt sincs sok hely. Sőt, még kevesebb. A keskeny utcákon felnézve a toronyházak szinte összezúrnak. Minden ablak alatt légkondicionáló, felette árnycső a tető, az ablakokon rács, mellette antenna található. Teljes káosz, ahogy szeretjük. Érdemes felfedezni a várost, mert minden sarcon más meglepetés vár. Portugál koloniális épületek, buddhista templom, vagy csak egy egyszerű kifőzde, amelyet bármelyik Bruce Leo-filmben láthattunk.

Kínai élő skanzon

A szomszédos Hongkong több csillagos-sal bír. Oda többször is ellátogattunk, már csak azért is, mert a Hongkongba való belépés egyenértékű a Kínából való kilépéssel – hiába ugyanaz az ország – így kiváló hely a vízumügymintázás. Véték lett volna csak egy pecsételt jónni, ha másért nem is, a kiváló könyvtárát is érdemes eltölteni itt egy kis időt. Kedvenc éttermünk nem túl puccos, éppen hogy csak nem önkiszolgáló, szerencsére nem is drága, de olyan jól főznek, hogy a felszolgálóknak mosolyogni se kell ahhoz, hogy mindig tele legyen. Hongkongban szobát kivenni is filmény. Ki gondolná, hogy egy kétgyvas, fűrészszobás szoba effer öt négyzetméteren?

Ahol le fogják meszelni Mao hagyatékát – A viszonylag híres, útikönyvekben is szereplő úticélok mellett akad olyan is, amiről szinte senki nem tud. Mao uralma alatt számtalan kampány sópárt végig az országon, és általában egyik sem hozott semmi jót. Csodálva határos, hogy mégis megmaradt egy-két falu vagy kisváros, szinte érintetlenül. Hogy miért, arra még senki nem tudott válaszolni. Egyik helyen azt mondták: a város túl szegény volt ahhoz, hogy lerombolják, és kockaházakkal helyettesítsék. Másóra egészen hihető, de kis gondolkodás után valószínűtlennek tűnik, hogy a többi települést felvetette volna a pénz. Solácal hihetőbb, hogy Tuanshanban élt valaki, akinek fent jó kapcsolatai voltak. A kis faluban így most ellundulhatt a turizmus fejlesztése, mert maradt valami a múltból. Szerencsére még csak addig jutottak, hogy leburkolják az utakat. Néhány év múlva már biztosan minden frissen lesz festve, és lehet majd szandereket meg belépőjegyet venni, de amikor mi ott jártunk, még nem így volt. A házak tradicionális stílusban épültek, és úgy tűnik, hogy eredeti tulajdonosaik nem voltak szegények. Rengeteg aprólékos

fáfaragás mindenhol, aranyozott darvak, főzések. Minden kopott, a házakban még laknak, nem vált skanzenné a falu. Legfeljebb a mostani lakók már nem az épített „kulákok” leszármazottai. Az eresz alatt kukoricacsövek száradnak, a tornácok meg toronaiók. A falu végén a templom is áll, de nem úgy tűnik, mintha bárki használná. Érdekes módon a falakon forradalmi festmények láthatók. Leguljabbis azt hiszem, hogy azok. Ki tudja, hogy a bajonetre tűzött katonák a Kuomintang vagy a Japán Hadsereg tagjai voltak-e? Néhány épületterre a fahatól áll Kína egyik legrégebbi hídja is, szinte teljesen elfelejtve.

Átugrani a Jangcét – Kínában hegyekben nincs hiány, ennek leginkább az az oka, hogy az indiai szubkontinenten a lemezeltelenkő folyamatosan nyomja Kína alá. Ezért nő folyamatosan az Everest, és ezért van Tibet olyan magas. Utóbbi hovatartozásról vannak ugyan viták, de momentán a látogatásához többek között kínai vízum kell, tehát maradjunk annyiban, hogy a Himalája nagy része Kínához tartozik, és a nagy hegyekben nagy folyók erednek. Például a Jangce is. El is mentünk megnézni az egyik legnépszerűbb turistavonalon, a Tigrisugrat-szurdokban. Itt a kis Jangce két, ötezer méternél magasabb hegycsúcs között tör át. A legkeskenyebb ponton csupán 25 méter széles, ahol a legenda szerint egy vadász elő menekülő tigris át is ugrotta. Innen a szurdok neve, de ezt le se kellett volna írnom, ugye? Szomorú, hogy alig száz évvel ezelőtől még vadásztak tigrisekre errefelé, mára pedig kihalnak. (Hivatalosan ugyan még körülbelül 10, azaz tíz példány él belőlük ebben a tartományban.) A Jangcéról annyit tudni kell, hogy innen még van neki néhány ezer kilométer folyóvívalja a tengerig, és bár még egy tigris is átugorja, azért közel sem jelentéktelen. Hajózhatónak nem nevezhető, az első kísérlet 1980-ban történt, hogy megtegyék ezt a 15 km-es szakaszt a vízen. Nos, soha semmit nem találtak meg az expedícióból. Lenézve az ösvényről a mélységben öngöng vízre, nem is azt csodálom, hogy egy cufatot se találtak a gumicsónakból, hanem azt, hogy valaki egyáltalán megpróbálta. Mi több, azóta valakinek sikerült is a mutatvány.

Említettem már, hogy Kína nagy és változatos? Hát az. Komoly kötetek is csak a lakott kapargatják a festéket, de ha kicsit hátrébb hajolunk, a kapargatás helyett élvezhetjük is a képeket. Ezért is jók a képestapok.

Védendő védtelenek: a dolmányos varjú

A témával foglalkozó kutatók szerint a 2007. esztendő májusának végétől a Példecsinaiak többsége városi lakó és a környéki vidéken élők további csökkenését jelzi. Természetesen a változás a madarak világát sem hagyja érintetlenül, közülük számos faj kényeztetéséből vagy a lehetőséget kihasználva urbanizálódik. Közéjük tartozik a 2001-ig egy faj két alfajaként kezelt kormos varjú (*Corvus corone corone*) és dolmányos varjú (*Corvus corone cornix*), amelyeket 2002-ben önálló fajúként nyilvánítottak. Újabb változást a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Nomenclator Bizottságának 2011-ben tartott évi rendes gyűlése hozott, amelyen visszatértek az eredeti besorolásokhoz. Amíg a kormos varjú elterjedési területe az Ibériai-félsziget mellett nagyjából az Alpok északnyugati peremvonaltól és az Elbától nyugatra eső területekre terjed ki, addig a dolmányos varjú Irországnak, Skóciának, Skandináviának, az Appennini-félszigetnek és az Elbától keletre eső területeken él (Magyarországon az összefüggő erdők kivételével mindenfelé előfordul). A két alfaj előfordulásának határvonát megfigyelhető hibridizáció következményei az átmeneti színűtől példányok. Hazánkban Győr-Sopron és Vas megyében rendszeresen láthatók ilyen madarak.

A dolmányos varjú testén a tollazat piszkos világosszürke, míg feje, szárnya, farka és szabálytalan formájú mellfoltja fekete; szemének szivárványhártálya barna; csőre, lábai erősek és fekete színűek. A madár testhossza 44-51, szárnyfesztávolsága 85-100, csőre 5,1-6,2 centiméter; a kormos varjú méretjellezőitől hasonlóak; másik rokona, a vetési varjú, valamivel kisebb.

A dolmányos varjú fészkelő helynek a mezőgazdasági művelési területek peremének fasorait vagy magányosan álló fáit, városban a magas fákat, a bajai Dunaparton a nagyra nőtt nyárfaik választása (utóbbi helyen mintegy 400 méterenként látható egy-egy fészkek). A fák koronaszintjének felső harmadában található a február végétől a pár mindkét tagja által épített vagy tartozott fészkek. A száraz és frissen letrájt ágakból készített fészkek alapja a cseszét nedves agyaggal és földdel tapasztják, majd fakéreggel, mohával, fűszálakkal, szőrrel stb. bélelik. A tojó a kotlást már az első tojás lerakása után megkezdte (közben a hím eteti), a teljes fészkelés 4-6 tojásból áll. A közel három hét után kikélt fiókok nagyjából

egy hónap múlva hagyják el a fészket. Eliségét mindkét szülő hord, de csak a tojó eteti. A kirepülés utáni mintegy másfél hónapban az utódok megismerik környezetüket, megtanulják a táplálékszerzés és a túlélés fortélyait, ezután fellazulnak a családi kötelékek. A faj hazai populációi nem vonulnak, költési időn kívüli kisebb csapatokban kóborolnak fészkelő helyük környékében. Télen az északra hozzánk érkezéssel megnövekedő hazai állomány csatlakozik a vetésivarjú-csapatokhoz.

A dolmányos varjak kis- és nagyvárosokban élő példányainál megfigyelhető megegyező és eltérő viselkedési normák. Baján a faj 2-3 példányból álló csoportok a város területén mindenfelé jelen vannak, és egy-egy magasabb ponton táplálékot és potenciális zsákmányt kutatva figyeltek környezetüket. A Duna mentén élők a folyó adta lehetőségeket használják ki: felveszik, amit a víz hoz vagy partja vet; összeszedik az elpusztult halakat és az alacsony vízálláskor előkerülő csigákat stb. Ezek a madarak meglehetősen bizalmatlanok, és nem engedik az embert közel magukhoz: biztos, ami biztos alapon óvatosság, távolságtartóak.

Velik szemben a nagyvárosokban – például Budapesten – élő dolmányos varjak természetben: egyes helyeken akár 1-2 méterre is megközelíthetjük őket, sőt esetenként a fejlem legkisebb jelét sem mutatva szemtelenül a hátukat mutatják. E magatartás leginkább olyan parkokban figyelhető meg, amelyekben az emberek nem hagyják el a sétányokat, és a madarak megtanulták a határvonalat, így a gyepen laza csoportban rovarokat kereső példányok nem érzik veszélyben magukat.

A faj a varjúfélék (*Corvidae*) családjának többi tagjához hasonlóan tulajdonképpen a csőrrel nem összeroppantatható csonthegyes termést ejetgetéssel próbálja összetörni. Például lapos tejsó – többnyire emeletes házak – kéményeiről, antennáiról ejti a diót a betonfdömré. Baján többször megfigyeltem (nyilván ez máshol is így lehet), hogy „betolakodót” nem tűnik meg: a lakott terület fölött betévedő karvalyt, héját vagy olyvet azonnal több madár üldözébe veszi, és folyamatos zaklatással „bírják rá” a továbbállásra. A madár alkalmazkodik és túléli a képességeire utal Chernel István megjegyzése, a létrehozott hasonlóan számos proletoiroknak nevezte őket: különbözően mindenfelé felbukkanmak, és az élelemben nem vonagotának. A dol-

Fülbet keresséző madár

mányos varjú táplálékának zöme állati eredetű, és azt főleg a talajon keresi. Kedveli a rovarokat, gyilkokat, a vizek mentén a csigákat, kagylókat, békákat, halakat, a földön fészkelő madarak tojásait és fiókait, a szántóföldi művelési területeken a pockokat. A kültérszere specializálódott példányok városunk belterületi részein figyelik a kisebb madarak mozgását, majd a felfedezés után kifosztják fészkeiket. Nem csekély károkat képesek okozni szántóföldi kultúrterményeink fiatal hajtásában és termésében, kedvelik a lédús gyümölcsöket. Előzőekkel összefüggésben kerülhet sor állományának költési időszakon kívüli csökkentésére, amely elsősorban a példányszám stabilizálását célozza.

Dr. Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Néző Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Lakó Ferenc, Sarkis István, Sipos Loránd,
Zalavai László

Lapalapító:
Újvárosi Állatorvos Művelődési Központ

Kiadó:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlaszám: 11732033 20030119

Postacím: 6500 Baja, Téli Csúcs u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79322-690

Nyomdai munkák:

Arcalet Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79428-944

A szerkesztőség a beküldött közlérték
rövidítésének és stilisztikai javításának jogát
fenntartja!